

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za usmenu književnost

Zagreb, 18. srpnja 2017.

**USMENOKNJIŽEVNI OBLICI NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA, VINIŠĆA,
TUROPOLJA I ODRANSKOG OBREŽA**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

Mentor:

Doc. dr. sc. Evelina Rudan

Student:

Dorotea Prenner

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
2. ISTRAŽIVANJE.....	6
a) Opis istraživanja.....	6
b) Metodologija.....	7
c) Sudionici.....	7
3. O USMENOJ KNJIŽEVNOSTI.....	9
4. USMENOKNJIŽEVNI OBLICI.....	11
4.1. Lirske pjesme.....	11
4.2. Epske pjesme.....	12
4.3. Dramsko stvaralaštvo.....	13
4.4. Zagonetke.....	14
4.5. Poslovice.....	17
4.6. Usmenoknjiževna retorika.....	17
4.6.1. Brojalice.....	18
4.6.2. Rugalice.....	19
4.6.3. Kletve.....	19
4.6.4. Basme.....	20
4.7. Priče.....	19
4.7.1. Predaje.....	20
5. OBIČAJI.....	23
6. SPOMENAR.....	24

7. PRIMJERI PRIKUPLJENI ZA ISTRAŽIVANJE.....	26
I. Usmene lirske pjesme.....	26
i.i. Jurjevske.....	26
i.ii. Viniške.....	27
i.iii. Međimurske.....	31
i.iv. Turopoljske.....	32
i.v. Kolendarska.....	34
i.vi. Zagorska.....	34
II. Zagonetke.....	35
III. Poslovice.....	36
IV. Brojalice.....	39
V. Brzalice.....	43
VI. Rugalice.....	44
VII. Kletve.....	46
VII. Basmе i opisi liječenja.....	47
VII. Etiološke predaje.....	50
X. Demonološke.....	51
XI. Prič(anj)e iz života.....	52
XII. Običaji.....	56
xii.i. Inicijacijsko-obredni.....	56
xii.ii. Svadbeni.....	57
xii.iii. Janjenje.....	59
xii.iv. Jurjevo.....	60
xii.v. Nikolinje.....	63

xii.vi. Božićni.....	63
xii.vii. Seoski običaji.....	64
XIII. Primjeri iz spomenara.....	66
8. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA.....	78
9. ZAKLJUČAK.....	79
LITERATURA.....	80
SAŽETAK.....	84
SUMMARY	85
ZAHVALA.....	86
PRILOZI.....	87

1. UVOD

O usmenoj se književnosti u proteklih nekoliko desetljeća počelo sve češće pisati te postaje predmet mnogih istraživanja. U agrafijskoj fazi, ona je bila ujedno i jedini oblik književnosti, dok u kasnijim razdobljima usmena književnost postaje oblik književnosti koji je, za razliku od pisane književnosti, bio dostupan svima, i nepismenima i pismenima. U određenim oblicima usmena književnost traje i danas. Ona predstavlja razne oblike kazivanja koji uključuju i oblike usmene transmisije, ali i različite oblike oralizacija pisanih tekstova i reoralizacija usmenih, zapisanih i ponovno u usmeni optjecaj vraćenih tekstova. Usmena je književnost, kao proizvod ljudskoga duha, služila kao razonoda uz rad i kraćenje vremena, ali i kao samostalna zabava, a zadovoljavala je estetske potrebe pojedinca i zajednice. Iako je glavna odlika usmene književnosti upravo to što se ona prenosila usmeno, od početka 19. stoljeća počinje njezino sustavno i intenzivnije zapisivanje. Suvremenim istraživanjem i zapisivanjem tih oblika, mi danas može utvrditi i analizirati u kakvim oblicima i na kakve načine danas usmena književnost živi. Naslov ovog diplomskog rada je *Usmenoknjiževni oblici na području Grada Zagreba, Vinišća, Turopolja i Odranskog Obreža*. Rad se temelji na već prikupljenoj građi na navedenim područjima, 2014. godine, kao i na istraživanju koje je provedeno za ovaj rad. Građa je opisana i analizirana u primjerenom metodološkom i teorijskom okviru. Cilj rada je prikaz i analiza prikupljenih oblika te utvrđivanje u kojem su oni obliku danas sačuvani i koje funkcije oni danas zadovoljavaju, odnosno jesu li dio aktivnog i/ili pasivnog repertoara. Istraživanje i analiza uključuju dosada prikupljenu građu (u Vinišću, Zagrebu, Turopolju i Odranskom Obrežu – područja su odabrana prema mjestu stanovanja i prema porijeklu) te novoprikupljenu građu u istim mjestima kroz polustrukturirane ili slobodne intervju s kazivačima te na koncu i onu građu koja pokazuje kako su neki usmeni oblici živjeli u zajednici kroz uključivanje u različite oblike pučke i popularne kulture (kao npr. spomenari, koji će biti uključeni u ovaj rad).

2. ISTRAŽIVANJE

a) Opis istraživanja

Provedeno istraživanje nadograđuje se na već postojeće istraživanje¹ koje je provedeno u ak. g. 2013/2014., za kolegij *Iz povijesti hrvatske usmene književnosti*. Istraživanje je provedeno na području Grada Zagreba, Vinišća, Turopolja i Odranskog Obreža, a temelji se na kazivanjima kazivača s tih područja koje sam skupila prije nekoliko godina (2014. godine) te ove godine (2017. godine). Navedena mjesta u kojima se provodilo istraživanje odabrana su zbog vlastitog mjesta stanovanja i mjesta porijekla. S obzirom na to da sam rođena u Zagrebu, kazivače sam prvenstveno tražila na području Zagreba, međutim kako su mi majka i šogor rodom iz Dalmacije, iz mjesta zvanog Vinišće, od njih sam, te od bake i djeda, prikupila podosta materijala. Ostala su područja navedena jer su kazivačica Marija Murat, rođ. Malkoč te kazivač Drago Karlović iz mjesta zvanog Odranski Obrež, a oboje su mi kazivali pjesme i/ili običaje i priče iz života iz vlastitog mjesta stanovanja. Kazivačica Marija Murat također je pjevala pjesme s turopoljskog područja. Za istraživanje sam se odlučila kako bi se stekao najbolji uvid u vrste i zastupljenost usmenoknjiževnih oblika u ovome trenutku na istraživanom području. S obzirom na to da je svatko od nas u određenom dijelu svoga života u doticaju s usmenom književnošću, te krenuvši od činjenice da majke svojoj djeci redovito pjevaju pjesme i kazuju priče i predaje, bilo prije spavanja bilo u neko drugo doba dana, odlučila sam sakupiti što veći broj pjesama i priča. Cilj istraživanja bio je prikupiti oblike te ih prikazati i analizirati u teorijskom i metodološkom okviru te prikazati u kojem su obliku danas sačuvani i koje funkcije oni danas zadovoljavaju, odnosno jesu li dio aktivnog i/ili pasivnog repertoara. U istraživanju su se koristili i zapisani oblici usmene književnosti kao oblici popularne i pučke kulture, točnije spomenari, koji su pisani dokaz da je usmena književnost prisutna i danas. U nastavku rada prikazani su svi prikupljeni oblici te su poredani prema vrsti, a prije svakog predstavljenog oblika navodi se određeni teorijski okvir te se potom analizira zapisana inačica oblika. Autori su navedeni u bilješkama (*fusnotama*) s datumom rođenja, mjestom stanovanja i zanimanjem prema uobičajenim uzusima folklorističkih zapisa.

---

1 Prenner, Dorotea (2014) *Zagonetke, govornički i paremiološki oblici, običaji i usmene lirske pjesme s područja grada Zagreba, Vinišća, Turopolja i Odranskog Obreža*

b) Metodologija

Građa za istraživanje prikupljena je intervjuima, izvađena iz spomenara te prikupljena zapisima učenika nižih razreda osnovnih škola². Za potrebe prvog istraživanja³ u osnovnoj školi se od učenika tražilo da napišu na papir nekoliko brojalica ili usmenih lirskih pjesama kojih se mogu sjetiti. Od njih se tražilo da zapišu oblike koje oni sami koriste ili koje im je netko kazivao. Ta je građa iskorištena i uvrštena u ovaj diplomski rad. S obzirom na to da se za prvo istraživanje (provedeno 2014. g.) od učenika⁴ tražilo da zapišu brojalice i usmene lirske pjesme, za ovo se istraživanje (provedeno 2017. g.) od učenika⁵ tražilo da zapišu priče, legende ili predaje koje su im roditelji i obitelj pričali. Što se tiče provedenih intervjuja, određeni kazivači nisu željeli pristati na snimanje pa su njihovi odgovori zabilježeni pismeno, a intervjui onih kazivača koji su pristali na snimanje su priloženi uz ovaj diplomski rad na CD-u.

Ideja spomenara učinila se privlačnom jer u jednome spomenaru ima mnogo autora, različitih generacija. Željelo se vidjeti koje sve oblike usmene književnosti koriste, a da toga nisu ni svjesni. Činilo se zanimljivim promatrati i analizirati sadržaj jednog takvog spomenara, stoga su u rad uvršteni primjeri iz četiri spomenara. Jedan spomenar pripada Dorotei Prenner, drugi spomenar Dariji Anđelić, rođ. Bačić, vlasnica trećeg je Renata Gizdavčić, rođ. Borić, a vlasnica posljednjeg je Petra Orlić, rođ. Prenner. U spomenarima Darije Anđelić te Renate Gizdavčić upisivači su pisali samo svoje ime ili nadimak pa podaci o njihovu rođenju nisu prikazani.

c) Sudionici

U početku istraživanja naišla sam na problem pronalaska dobrih kazivača koji su spremni podijeliti vlastita znanja, vlastite priče, pjesme i sl. Kazivači su različitih godina i kazuju različitu građu. Najmlađi sudionici istraživanja su kazivači iz osnovne škole te su svi rođeni poslije 2000. godine. Najstariji uvjetno rečeno sudionici istraživanja (jer nisu više među

---

² Odlučila sam se na istraživanje i u osnovnoj školi jer mi se činilo da se učenici nižih razreda najbolje sjećaju pjesmica koje su im majke (ili netko drugi u obitelji) pjevale. Također oni su još uvijek u procesu učenja pomoću pjesmica, odnosno brojalica/brojilica pa smatramo kako mogu značajno doprinijeti građi ovog rada.

³ Prenner, Dorotea (2014) *Zagonetke, govornički i paremiološki oblici, običaji i usmene lirske pjesme s područja grada Zagreba, Vinišća, Turopolja i Odranskog Obreža*

⁴ Učenici su sada 7. razred OŠ Brezovica. U vrijeme provedbe istraživanja u šk. g. 2013/2014, učenici su bili 2. razred PŠ Kupinečki Kraljevec

⁵ Učenici u drugom istraživanju (provedeno 2017. g.) su učenici 3. razreda PŠ Kupinečki Kraljevec

živima i u ovom istraživanju postoje samo kroz svoje upise u spomenaru) su oni autori koji su se upisivali u spomenar Darije Anđelić, rođ. Bačić, ali se, nažalost, ne zna točan datum njihova rođenja, već samo datum njihovih zapisa. O njima se može zaključiti da je većina rođena oko 1937. godine jer se zna podatak da je Darija Anđelić, rođ. Bačić, rođena 5. rujna 1937. godine, a u spomenaru su svi redom njezini školski kolege. Od mlađih sudionika tražilo se da se prisjete ponajprije usmenih lirskih pjesama ili brojalice koje im je netko kazivao/pjevao dok su bili manji, dok se od starijih sudionika tražilo da kazuju priče iz života, legende, primjere običaja i sl. Većina sudionika dolazi s područja Zagreba i zagrebačke okolice (Odranski Obrež), dok nešto manji broj dolazi iz Dalmacije, točnije mjesta zvanog Vinišće.

3. O USMENOJ KNJIŽEVNOSTI

Usmena se književnost definira kao jezična umjetnička tvorevina nastala usmenim načinom u prošlosti, a nazivala se i narodnom književnošću. Stara je koliko je star i čovjek koji ju je stoljećima stvarao, čuvao i prenosio naraštajima usmenim prepričavanjem. To je, dakle, književnost koja je dostupna svima, i pismenima i nepismenima, a oblikovana je tako da ju svi razumiju. Tvorac *tekstova* daroviti je pojedinac iz naroda koji osjeća važnost riječi, što ga čini sposobnim da stvara lako pamtljive strukture, koje se dalje prenose u originalnom ili blago izmijenjenom obliku. (Botica 1995: 9).

Odrediti rodove usmene književnosti nije uvijek lak posao iz razloga što primatelji i stvaratelji prepoznaju značenja riječi koja obilježavaju rodove, ali o tome nemaju teorijsko znanje (Botica 2013: 46). Problemom određenja roda u usmenoj književnosti bavio se Milivoj Solar koji ističe idealne tipove književnog izražavanja. Stoga zaključuje kako improvizacija kao stilsko obilježje usmene književnosti doprinosi zaprekama određenja žanra (Solar 1971:68). U određenju književnih rodova značajnu ulogu imala je finska škola koja tumači sličnost narodnih pripovijedaka činjenicom da se motivi „sele“ (Botica 2013: 397). S obzirom na to da su određeni teoretičari književnosti i proučavatelji usmene književnosti pokušali smjestiti određene usmenoknjiževne oblike u nadređene rodove, oni su se u takvim klasifikacijama koristili proučavanjima pisane književnosti, ali uvijek naglašavajući da se usmena književnost razlikuje od pisane (Solar 2005: 130). Postoje različite klasifikacije, a ovaj je rad rađen prema Kekezovoj klasifikaciji, gdje on usmenu književnost dijeli na: dramsko stvaralaštvo, usmenoknjiževnu retoriku, zagonetke, lirsko pjesništvo, epsko pjesništvo te pripovijetke (Kekez 1987: 25-60).

O usmenoj književnosti možemo doznati nešto jedino na temelju zapisa koji postoje. Svaka kultura pokušava zapisati što je više moguće toga kako bi iza nje ostalo određeno naslijeđe te kako bi se stvorila nacija. O zapisivanju se može govoriti još od davnina, što će se niže u tekstu navesti, međutim o institucionaliziranom se zapisivanju govori od prve polovice 19. stoljeća. Izuzevši činjenicu da je djelo zapisano, ono je i dalje djelo usmene književnosti. U hrvatskoj zapisivanje počinje već u 15. stoljeću, točnije 1497. godine kada je Juraj Šižgorić u svome djelu *De situ Illyriae et civitate Sibenici* pisao o ženama koje naricaju i pjevaju. O tome da su najstariji zapisi nastali usputno, najčešće na marginama spisa, svjedoči najstariji usmenoknjiževni distih *O jelo, vita jelo, // na hod' sama na vodu* zapisano 1462. na sudbenom spisu obitelji Gundulić. Sljedeći zapis vrijedan spomena nađen je na rubu oporuke zadarskog

građanina Trana, zapisan 1484., a predstavlja prvu hrvatsku narodnu pjesmu s ljubavnim sadržajem: *Još poidoh/ravnim poljom // susrite me/devojka*. Veći broj zapisa nalazimo u 16. stoljeću, prvotno u *Zborniku Nikše Ranjine* (1507). Valja spomenuti i Petra Hektorovića koji je u svoje djelo *Ribanje i ribarsko prigovaranje* zapisao dvije bugarščice, tri počasnice te jednu baladu. (Botica 1995: 10-11).

Jedna od bitnijih autorica za usmenu književnost je Kate Murat koja je oko 1870-1880. godine pjevala pjesme o bratu (Panuko) te sinu (Andre). Glavna je kazivačica koja unosi ženski senzibilitet te ulazi u probleme društvenog odnosa (Dukat 1992: 156). Izuzev nje, prema S. Botici, žena je ta koja čuva, njeguje i prenosi usmenu književnost. Ona je ta koja pjeva pjesme svome djetetu i time njeguje tradiciju usmene književnosti. U ovome prikazan je popriličan broj brojilica/brojalica koje su sakupljene od mlađih i starijih majki te teta koje te oblike pjevaju svojoj djeci/nećacima, što potvrđuje navedenu tvrdnju.

Prema S. Botici, usmena književnost, odnosno djelo usmene književnosti traje dok to djelo ima funkciju. Jednom kada funkcija prestane, prestaje i upotreba teksta, a ako tekst nije zapisan, nestaje i on. Kada se govori o funkcijama, one mogu biti kojekakve. Neka djela imaju estetsku funkciju, druga pak odgojnu, spoznajnu ili ideološku funkciju (Botica 1995: 9), što se vidi iz prikupljenih primjera. Govoreći o karakteristikama djela usmene književnosti, izuzev funkcije, važno je spomenuti i formule. Formule pretpostavljaju ponavljanje određenih leksičkih jedinica koje su najvažnije za usmenu književnost. Najljepši primjer formule jest ponavljanje određenih epiteta, koje nazivamo stalni epiteti, poput: zlatna jabuka, sinje more, zlatna kosa, Ljuba Ivanova i sl. (Kekez 1987: 54).

4. USMENOKNJIŽEVNI OBLICI

Istražujući teoriju usmenoknjiževnih oblika, nailazi se na različite podjele prema različitim autorima. U ovom sam se radu odlučila na prikaz oblika uglavnom prema novijoj podjeli Josipa Kekeza, uvažavajući radove S. Botice i nekih mlađih autora. U nastavku slijedi teorijsko određenje usmenoknjiževnih oblika, dok niže u tekstu slijede primjeri prema istoj podjeli.

4.1. Lirske pjesme

Lirske pjesme tematiziraju duševne sadržaje, a pjesme su prepune osjećaja i emocija što se može vidjeti u primjerima prikupljenima za ovaj rad. U ovom radu naveden je povećani broj lirskih pjesama, stoga bi ih valjalo pobliže odrediti. S obzirom na to da čovjek ima antropološku potrebu prikazati svoje duševno stanje, lirske se pjesme pjevaju u takvim situacijama kada čovjek ima potrebu reći ono što mu je na duši. Druga situacija u kojoj su se pjevale lirske pjesme je situacija u kojoj imamo primjere rituala ili obreda, poput svadbi, krštenja i sl. Dva najvažnija motiva lirskih pjesmama su motivi ljubavi i ljepote. Oba su motiva apstraktna i oba se beskrajno ponavljaju te prevladavaju u lirskoj poeziji. Izuzev dva najčešća motiva, često se javljaju i vjerski motivi pa ne čudi činjenica da je velik broj usmenih lirskih pjesama pjevan u obliku molitvica. Nadalje, stih kojim je većina lirskih pjesama ispjevana je epski deseterac, a važno je napomenuti i to da su pjesme pjevane na način da kakav je prvi stih da takvi budu i svi ostali stihovi (Botica 1995: 11). Uzevši u obzir to da lirske pjesme nisu imale nazive, odnosno naslove, taj je prvi stih nerijetko bio i naslov. Najuspjelijim lirskim pjesmama smatraju se bugarščice – lirske pjesme dugog stiha. One su pretežito balade čijem ugođaju doprinosi stih 16-erac koji utječe na ritam pa time dočarava patetičnu intonaciju, a mogu obrađivati neki događaj pa imaju elemente epske pjesme (Botica 1995: 17-18). Jedan od najcjelovitijih lirskih ostvarenja je pjesma *Oj ti divojko šegljiva*, čiji je prvi stih zapisan u *Planinama P. Zoranića* (Botica 1995: 11).

Stipe Botica usmene lirske pjesme dijeli u dvije opće kategorije u kojima je čovjek u središtu. U prvu kategoriju, prema Botici, spadaju one pjesme koje opisuju čovjekov odnos prema svijetu oko sebe. Sljedeća kategorija prikazuje pjesme u kojima je riječ o ljudskome životu. Prema tim dvjema kategorijama može se zaključiti kako su najčešći motivi oni o majci, bratu,

junaku, o prirodnim ljepotama i dr. Što se tiče stiha, on je u obje kategorije promjenjiv, odnosno može se reći da varira od osmerca do dvanaesterca (Botica 1995: 17).

4.2. Epske pjesme

Epske pjesme prikazuju život pojedinca koji je bitan za kolektiv, odnosno zajednicu, a ostvaruju se na dva načina. Prvi način je stihovanim pjevanjem, a drugi način pripovijedanjem. Imajući na umu da epske pjesme opisuju za život bitne događaje i/ili osobe, ne čudi činjenica da su teme najčešće junačke te da govore o određenim događajima u određenom vremenu i prostoru (Botica 1995: 113), a epsku pjesmu ne možemo zamisliti bez likova i bez događaja (Kekez 1987: 53). Što se tiče početaka hrvatske književne epike, Dukić ga smješta u 15. stoljeće, pišući o stihovima bugarščice o vojvodi Janku kod talijanskog književnika Ruggera de Paziensa (Dukić 2004). Uzevši u obzir činjenicu da nema prikupljenih primjera epskih pjesama, nadalje u radu neće biti govora o njima.

4.3. Dramsko stvaralaštvo

Postoje dva razloga zbog kojih se nije u počecima razmišljalo o dramskom stvaralaštvu. Prvi je taj jer se smatralo kako je narod neuk i da se ne zna scenski izraziti, dok je drugi razlog vidljiv u etnološkom pristupu usmenoknjiževnom gradivu. Danas se dramsko pronalazi u tragovima još iz davnina u *Vinodolskom zakoniku* iz 1288., a potom se na dramsko nailazi u dramama Marina Držića i mnogih drugih (Kekez 1987: 25). Dramsko (folklorno) stvaralaštvo predstavlja izvedbe određenih sadržaja koji su koncentrirani oko glavnih događaja u ljudskome životu. Prema tome, izvedbe se dijele na one koje prate tijek ljudskog života (svadbe, rođendani i sl.) te na izvedbe koje prate tijek prirode (proljetni i ljetni ciklus). Prema Lozici, folklorno se kazalište klasificira prema datumu izvedbe pa se sukladno tome dijeli na: *Poklade, Uskrs, Proljetne ophode, Od Ivana do Martina, Oko Božića, Doba života, Sijelo i prelo, Svadba, Smrt* (Lozica 1996). Da drama zaista prati tijek prirode i ljudskoga života, pokazuju i podaci iz 13. st. o Trogiranima koji su za uskrasnih dana „pravili kraljeve i igrali se oružjem“ (Kekez 1987: 25). Primjera ima i na Korčuli gdje se u drami crni i bijeli kralj bore za lijepu robinju, a ona datira iz 18. st. (Kekez 1987:25). Prema navedenim podacima može se

zaključiti kako dramsko stvaralaštvo, bez obzira na činjenicu što relativno kasno postaje predmet znanstvenih proučavanja, ima dugu tradiciju.

Proučavanje hrvatskog dramskog stvaralaštva započinje osnivanjem hrvatske etnologije, čijim se osnivačem smatra Antun Radić. On u filozofsko-kulturološki oblikovanoj *Osnovi za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* (Zbornik za narodni život i običaje 1879) daje upute o tome kako i koje gradivo treba sakupljati. Time nudi kriterije po kojemu se određuje što to jest dramsko stvaralaštvo: *kada se jedan ili više igrača pred publikom ponaša kao da je on netko drugi* (Kekez 1987: 26). Prema navedenom može se zaključiti kako usmenoknjiževna drama nema velike razlike s pisanom dramom, izuzev činjenice da u usmenom dramskom stvaralaštvu nema redatelja, što Kekez zapaža i zapisuje (Kekez 1987: 28).

Kada se govori o klasifikaciji drame, valja napomenuti kako njena klasifikacija predstavlja jednak problem kao i klasifikacija ostalih usmenoknjiževnih oblika. U ovome je radu naveden popriličan broj oblika koji predstavljaju običaje, a spadaju u dramsko stvaralaštvo usmene književnosti. Sakupljeni su oblici podijeljeni prema Kekezovoj podjeli, odnosno prema događaju o kojemu govore. Prema Kekezu, scensko-dramski iskaz pokriva sve manifestacije u svim okolnostima pa se prema tome klasificira na sljedeći način: a) svadbene dramske igre, b) pokladne, c) karnevalske, d) momačke, e) inicijacijsko-obredne, f) dramske igre u vezi s određenim zvanjima, g) društveno-povijesne igre (Kekez 1987: 29).

4.4. Zagonetke

Zagonetke su svjetski i kulturni književni fenomen te ih nalazimo u svim kulturama svijeta. Njihova je karakteristika metaforički način izražavanja, a sastoje se od dva dijela – zagonetljaja i odgonetljaja. Što je sadržaj ta dva dijela podudarniji, a istodobno polivalentan, zagonetka je potpunija. Odgonetalj mora pokrivati sva moguća prenesena i konkretna značenja. Da bi se zagonetka pogodila, mora se pogoditi metafora koja je u srži zagonetljaja. Što se tiče funkcije zagonetki, one osvježuju duh, jačaju znatiželju te razvijaju apstraktno mišljenje (Kekez 1987: 46-47), što možemo vidjeti iz primjera sakupljenih za ovaj rad, od kojih svaki odgovara Kekezovu opisu. Zagonetke su književni oblici koji pripadaju tzv. jednostavnim oblicima (Kekez 1987: 46). One se sastoje od dva dijela, *zagonetljaja* i *odgonetljaja*. Zagonetkama se provjeravala intelektualna zrelost mladeži, obično su se

postavljala pitanja o pojavama, događajima, predmetima, životinjama i sl. Osim provjeravanja zrelosti, služile su kao sredstvo zabave i kraćenja vremena. Kada se govori o funkciji zagonetke, ona je prema Kekezu provjera fizičke i intelektualne zrelosti, ali također i funkcija zabave i kraćenja vremena (Kekez 1996). André Jolles govori o zagonetkama na način da ih uspoređuje s mitovima. Prema njemu mit je odgovor koji sadrži pitanje, dok je zagonetka pitanje koje traži odgovor. Prema tome, zagonetka zahtijeva određeno znanje, a ne mudrost da bi se uspjela riješiti. To znači da zagonetka zahtijeva određeni kontekst za svoje rješenje (Endstrasser 2000: 134). Tu tvrdnju možemo potkrijepiti primjerima koji su niže navedeni, gdje je je u 5. primjeru i 7. primjeru bitno da se zna pravilno naglašavanje riječi, dakle znanje, a ne mudrost.

U istraživanjima se nastoji povući jasna razlika između zagonetke i sličnih lingvističkih struktura u formi pitanja. U jednom takvom istraživanju kao razliku navode metaforu. „Prave“ zagonetke, odnosno zagonetke u užem smislu, uspoređuju objekt s drugim potpuno različitim objektom. Takva zagonetka se sastoji od dva opisa određenog objekta, gdje je jedan figurativan, a drugi je doslovan (Endstrasser 2000: 135), što upućuje na to da u zagonetkama postoji metaforička kvaliteta, ali da je upotrebljena metafora promatrana izvan konteksta. Odnosno, drugim riječima, prave zagonetke su zagonetke u kojima sugovornik pomišlja na odgovor koji je zapravo metaforičan i koji asocijativno prvi padne na pamet, dok je pravi odgovor zapravo doslovan.

4.5.

Poslovice

Najkraći oblici prema Kekezu su upravo poslovice. Poslovice naziva najjednostavnijim ili najsitnijim oblicima, odnosno minijaturama ili mikrostrukturama (Kekez 1987: 40), što je vidljivo iz njihove forme. Poslovica se definira kao precizna slikovita izreka koja uopćava raznovrsne životne pojavnosti (Kekez 1987: 43). Teme o kojima poslovica govori su razne, stoga se govori o poslovicama koje izriču istine o šumarstvu, ribarstvu, majci, o ljubavi i sl. Što se tiče podjele poslovica, Kekez ih dijeli prema dvama kriterijima. Jedan od njih je prema skupovima, a drugi prema tipu poslovica. Prvu podjelu, dakle podjelu prema skupovima, može se povezati uz sadržaj, odnosno temu o kojoj poslovica govori (uzevši u obzir činjenicu da se poslovica ne može lako tematski odrediti zbog apstrahiranosti gradbenih postupaka). Prema navedenom, podjela je sljedeća: a) historijske poslovice, b) etnološko-semantičko polje, c) filozofsko-semantičko polje, d) politološko-semantičko polje, e) sociološko-

semantičko polje (Kekez 40-42). Iz prikupljenih oblika poslovice može se zaključiti kako Kekezova podjela prema skupovima predstavlja jedan od kriterija prema kojima se poslovice može odrediti. Većina prikupljenih poslovice pripada sociološko semantičkome te filozofsko semantičkome polju.

Još jedna podjela koju donosi Kekez je podjela prema tipu poslovice, odnosno prema kompozicijskom načelu. Na prvome mjestu stoje poslovice, koje se još nazivaju i pravim ili potpunim poslovicama jer imaju cjelovitu sintaktičku cjelinu. Potom slijede izreke, koje za razliku od poslovice ne zaokružuju misaoni proces pa su i formom kraće od pravih poslovice. Na trećem mjestu su tzv. dijaloške poslovice ili poslovice-pitalice, koje su, kao što im ime kaže, u obliku pitanja i odgovora. Daljnji tip bile bi poslovice-anegdote ili poslovice-pričice, koje sadržavaju u sebi sažetak nekog događaja. Peti tip poslovice su poslovice koje Kekez naziva paremiologizmima. One nisu prvotno jezična, nego jezikom ostvarena književna tvorevina. Njih slijede oblici koji se nazivaju kletvama, zakletvama ili proklinjanjima te ih karakterizira želja za verbalnim zlom. Suprotnost kletvama, a ujedno i posljednji tip poslovice predstavljaju blagoslovi kojima se želi dobro nekome (Kekez 1987: 43-46). Dakle, iz navedenog se može zaključiti kako su poslovice puno širi pojam no što je Kekez prvotno odredio prema skupovima. Iz navedene podjele prema tipu poslovice može se zaključiti kako je pojam poslovice nadređen pojmovima izreke, anegdote te pričice. Poslovice je jedna od najkraćih formi, pomno estetski oblikovana te ona sintetizira životna iskustva. Naziv dolazi od ruske riječi *slovo*, a u usmenoj se književnosti nazivala priričje, proričje, prorječje, adagium, dicteria, gnoma. Poslovice su donekle ageografične i ahistorične, one uključuju semantičku zaokruženost i cjelovitost, čime se razlikuju od izreka, koje su puno ovisnije o kontekstu i koje su „potrošive“. Postoje i dijaloške poslovice (u obliku pitanja i odgovora), poslovice pričica/anegdota (funkcionira kao dio priče, „poante koje su zalutale“), frazeologizmi (metafore koje su se ustalile) te psovke koje se ponekad svrstavaju kao paremiološki oblik a ponekad kao dio kletvi. Poslovice, kao vrsta, predstavlja minijaturne oblike, odnosno ona je jedna od najsitnijih usmenoknjiževnih oblika, koji ima vlastite zakonitosti te estetiku, zbog čega ih se često naziva pravim, odnosno potpunim poslovicama. Što se tiče njene tradicije, poslovice se nalazi još u Bibliji, što svjedoči njezinom postojanju od najstarijih dana. Za nju se može reći kako je sintaktički cjelovita, odnosno da se sastoji od jednodijelne ili dvodijelne rečenice, pritom pazeći na semantiku koja je čini potpunom. Izričaju doprinose i stilska sredstva koja ju čine leksički i semantički bogatijom, a neka od njih su: metafora, metonimija, aliteracija, sinegdoha, onomatopeja, rima i druge. Sadržajno

često izriče životne mudrosti i životna iskustva pa se iz nje nerijetko može izvući zaključak. Zbog te se činjenice iskustvo uzima kao temelj poslovice. Stih koji se smatra karakterističnim za poslovicu naziva se paremiakus. Uzevši u obzir da ima dijelove pučke etimologije te da je česta u narodu, ne čudi činjenica da se poslovice ponegdje može pronaći i u osmercima i desetercima, stihovima karakterističnima za narodnu književnost (Kekez 1984: 7-15).

4.6. Usmenoknjiževna retorika

Retorički oblici su oni oblici koji su usredotočeni na umijeće govorenja ili umijeće uvjeravanja. Josip Kekez navodi tri vrste retoričkih oblika: a) oni koji uvjeravaju u nešto

b) oni koji služe razvijanju govornikovih sposobnosti

c) oni koji funkcioniraju kao ritmizirane tvorevine te ih odlikuje asemantičnost (nisu pjevane) (Kekez 1996).

Istraživanjem oblika usmene književnosti još od 19. stoljeća, autori se susreću s problemom definiranja određenih žanrova. Usmeni su oblici u početku bili podijeljeni po analogiji na pisanu književnost, na liriku, epiku i prozu, a nesvrstani tekstovi bili su imenovani kao *narodna drama*, za što je Ivan Lozica uveo termine folklorno kazalište, teatrabilni oblici folklora i/ili dramske igre (Lozica 1996: 15-16).

U ovome radu naveden je povećani broj usmenoknjiževne retorike, što svjedoči tome da je frekventnost bila, i ostala, velika te da je postojao dobar razlog da se pravilno definira i klasificira. Prema Kekezevu mišljenju (1993: 61) Olinko Delorko je u *Istarskim narodnim pjesmama* (1960) uočio poetiku, estetiku i izvedbu brojalica te je naglasio da njihova funkcija nije samo zabaviti, već da upravo ti oblici jačaju strpljivost i izoštravaju pamćenje (Nikolić 2015: 168). Retorički su žanrovi svoju legitimnost stekli u djelima Nikole Bonifačića Rožina (1963), Tvrtka Čubelića (1970), Josipa Kekeza (1983, 1988, 1992, 1993, 1996, 1998) te u antologijskim izdanjima u edicijama *Pet stoljeća hrvatske književnosti* (knjiga 27.) i *Stoljeća hrvatske književnosti* te u *Hrvatskoj usmenoknjiževnoj čitanci* Stipe Botice (1995) (Nikolić 2015: 164). Bez obzira na velik broj prikupljenih primjera retoričkih oblika, još uvijek ne postoji sustavni teorijski opis usmenoknjiževnih žanrova. Prema Davoru Nikoliću problemi koji se javljaju su sljedeći: 1) *konceptualno i terminološko određivanje zasebnosti i*

samostojnosti usmenoknjiževne retorike u odnosu na ostale usmenoknjiževne pojavnosti (liriku, epiku, prozu, predstavljačke i paremiološke žanrove) i 2) klasifikacija usmenoretoričkih žanrova (Nikolić 2015: 164).

Kako bi se prikazala važnost retoričkih oblika, prikazat će se metodološko-terminološki slučaj Rikarda Plohl-Herdvigova iz 1868. Autor je zabilježio tekst „Šibum šibovala, kamen kamovala“⁶ te nije mogao odrediti žanr kojem bi navedeni tekst pripadao. Kazivači koji su mu kazivali tekst također nisu znali značenje pjesme, već su samo znali reći kako se izvodi u raznim okolnostima, svatko za sebe. Sami tekst razvija asocijativno nizanje paregmenonskih sintagmi prema sposobnostima govornika (Kekez 1993: 5-6, 107).

Prema Kekezu, prvi opis brojalice koji opisuje razliku brojalica i lirskih te lirsko-epskih pjesama je onaj opis koji daje Petar Grgec u *Hrvatskim narodnim pjesmama* (1943).

U nekim lirskim i lirsko-epskim pjesmama iznosi se radnja, u kojoj su pojedini članovi povezani međusobno kao karike u lancu. Te verižne kazavice imadu većim dijelom veselo obilježje. Često se pretvaraju u igru, kojom se osobito rado služe djeca. Jedna se zgoda veže uz drugu, i na kraju se obično zadnja karika spoji s prvom, tako da se dobiva zaokružena i zatvorena veriga: pjesnička slika. Osim šarolikosti riječi traži se od takvih pjesama i što skladnija glazba stihova i pojedinih riječi, a katkada i kitica. (Grgec 1943: 173).

Zajedničko svim retoričkim oblicima je to da upotrebljavaju iracionalne riječi te da koriste ceremonijal kretanja pri izgovaranju teksta (Nikolić 2015: 167), što se može iščitati iz prikupljenih oblika, posebice u brojalicama, kao npr. *My name is Polo, Polo, Polo, Pepsi, čaj i viski Indijanac švepsi. Ja grickam kikiriki, pijem Coca Colu, pravim se važna vou, vou, vou. Miki a, Miki b, Miki c, kad zatvorim oči ja ne vidim ništa.* Uz navedenu se brojalicu rade pokreti rukama, gdje si osobe međusobno spajaju dlanove. Takve su brojalica danas vrlo česte, a uz pomoć njih djeca stječu koordinaciju pokreta. Što se tiče rugalica i nabrajalica, one pak svojim opaskama o ljudima i krajevima imaju podosta sličnosti s poslovicama (Bonifačić Rožin 1963: 203).

4.6.1. Brojalice

---

⁶ Nizalica objavljena u Plohl-Herdvigovljevoj zbirci *Hrvatske narodne pjesme i pripovijetke*, 1. (1868).

Brojalica/brojilica govornički je oblik koji je naziv dobio po tome što nabraja zvukovne elemente ostvarujući ritmičko-akustičko-glazbeni ugođaj. Ona nema nikakav drugi sadržaj i izražajno ostaje unutar jezika. Asemantičnog je oblika, a estetiku ostvaruje glazbeno-akustički pa upotrebljava i nizove stranih ili inače nerazumljivih, ali uvijek zvonkih i rimovanih riječi. Tipičniji su primjeri u kojima se nabrajaju i nižu pojedini glazbeni čvorovi, pojedine cjeline, obično od jedan do devet ili do deset. Na taj se način ostvaruje kulminacija ritmičnosti i uvježbavanje sposobnosti memoriranja. Dosegnuvši broj devet ili deset, brojilica se suprotnim redosljedom vraća prema početku, tj. vraća se nultom stupnju nabiranja (Kekez 1996). Postoje različiti oblici brojilica, a one su iskoristive u različite svrhe govorničkog vježbanja i akustičke artikulacije razgovora. Brojilice se može podijeliti na brojilice *oduška/izduška* su brojilice poput „Riba ribi grize rep“, koje služe kao sredstvo za poboljšavanje sposobnosti memoriranja te izgrađivanja logike i uzročno-posljedičnih veza. Zatim postoje *hagade*. Hagade su tipovi brojilica vjerskog tipa, nešto poput brojiličkih tipova molitvica. Za njih se kaže da su gotovo kao gatačko sredstvo. Drugi tip brojilica su *asemantične brojilice* koje se usredotočuju na zvučni efekt (šibom šibovala...) (Kekez 1993: 5-6, 107).

Stihovi, pjesmice i brojalice koriste se od davnih dana sa svrhom učenja i poučavanja djece, ali i odraslih. Te su vrste korisne za jezični razvoj djeteta jer bude i održavaju djetetovu slušnu pažnju, ali mu i daju jasnu gramatičku strukturu (Ti si mali miš koji...), razvijaju osjećaj za slog (I-de ma-ca o-ko...), razvijaju fonematski sluh (Eci peci pec), olakšavaju učenje teksta napamet i sl. Brojalice, pjesmice i razni stihovi olakšavaju pamećenje time što koriste velik broj ponavljanja ili rimu. Takvim se oblicima razvija osjećaj za ritam, intonaciju, tempo i sl (Rade 2009: 29). Takve su se vrste koristile još u prošlosti, a činjenica da se koriste i danas govore o njihovoj učinkovitosti.

4.6.2. Rugalice

Rugalice su minijaturni oblik usmenoknjiževne retorike koje svojim izricanjem izruguju pojedinca na račun psihičkih, moralnih te materijalnih nedostataka (Knežević 1971: 296). Prema Kekezu, rugalice *imaju zajedljiv ton, ali mogu imati i epigramatične poante, koje prelaze u duhovitost višeg reda*, a smatra ih retoričkim oblicima zbog činjenice da uvjeravaju nekoga u nešto (Kekez 1996: 362-366; 287).

4.6.3. Kletve

Kletva je kraći govorni oblik kojim se iskazuje želja za nanošenjem zla nekome (Popović 2007: 345). Jedan je od oblika performativa⁷, odnosno, jednako kao i basme, oblik gdje sam čin izricanja pretpostavlja čin činjenja (Biti 2000: 38). Izricanjem kletve priželjkuje se zlo, bilo ono stvarno zlo ili šaljivo zlo. Iz toga se zaključuje kako u kletvi postoji više sudionika. Prvi je onaj koji izgovara kletvu i koji želi, potom je onaj tko to radi, odnosno onaj kome se kletva „događa“ te treći sudionik, Bog ili život i sudbina. Uvođenjem Boga/života/sudbine, struktura kletve je u skladu s vjerovanjem u magijsku moć riječi, a zlo se želi nanijeti više verbalno, bez stvarne želje za nanošenjem zla. Kletve se najčešće izriču kao način otpuštanja negativne energije, odnosno u trenutku visokog stupnja afektivnosti (Nikolić 2010: 148). Što se tiče njene funkcije, ona služi kao način verbalnog proklinjanja sugovornika zbog zla, a način na koji se izriče kletva mora biti brz i nepovratan (Ibid: 149).

4.6.4. Basme

Basme su onaj govorni oblik koji funkcionira kao *verbalna medicina*, lijek, zaštita. Sama riječ u basmi znači čin, dakle ono što se govori istovremeno se izvršava. Basme su pretrkršćanskog postojanja, a riječ je o *magijskoj* moći riječi, što znači da su na granici ljudskog i onostranog. Izvršitelji basmi su sveci, a one liječe od širokog spektra bolesti, poput: nesаницe, zubobolje, uganuća, loma, glavobolje, vrtoglavice, protiv vidljiva (ugriz) i nevidljiva svijeta (duhovi). Kako bi bile što uvjerljivije, njihova moć uvjeravanja oslanja se na snagu zvučnih elemenata, asocijativnog nizanja i metafora. Bolest se liječi tako da se zada nemoguća misija (poput prebrojavanja pijeska u pustinji i dr.) (Štruc 2013: 10).

4.7. Priče

U prošlosti, narodne su se pripovijetke smatrale prostim i nedostojnim stvarima, ali danas je dokazano da je narodno pričanje odraz narodnog mišljenja (Radetić 1879: 45). Tome u prilog ide citat Grimma, kojeg donosi Radetić i kaže da su „narodne pripovijetke ostanci potekavši iz zajedničkoga života arskih naroda, u kojemu su oni prirodu i njene sile kao bogove štivali.“ (Ibid: 45). Dokaze za to Radetić potkrepljuje time što mitologija nije bila religiozna niti je religija mitologična (Ibid: 45). Izvor narodnih pripovijedanja Radetić vidi u „mitičkih

---

⁷ John L. Austin u djelu *How to do things with words* (1987) iznosi pojam performativa kao iskaza čije izricanje pretpostavlja činjenje. Kao primjer daje izricanje formula vjenčanja, krštenja i sl. gdje se naredbe ostvaruju samim izricanjem.

predstavah, koje su potekle iz zajedničke domovine svijeta naroda“ (Ibid: 50). Od svih usmenoknjiževnih prozaičkih vrsta, bajka je najpoznatiji oblik pripovijetke (Kekez 1987: 55). S obzirom na to da u ovom radu neće biti govora o bajkama, njih se neće teorijski posebno prikazivati. Sljedeći žanr o kojem se govori u okviru pripovijetke su predaje. One su žanr koji se temelji na *vjerovanju u istinitost onoga o čemu se kazuje* (Bošković-Stulli 2006: 22). Predaja odražava vjerovanje lokalne zajednice o određenim pojavama, nazivima mjesta i sl. (Botica 2013: 435). Kada se govori o kompoziciji i stilu predaja, može se reći kako je i kompozicija i stil jednostavan, što je vidljivo i u primjerima koje donosim u popisu niže u radu. Prikupljene su predaje podijeljene prema tematskoj podjeli, prema kojoj se predaje dijele na etiološke, demonološke/mitske te povijesne predaje (Bošković-Stulli 2006: 22).

Izuzev bajki, predaji i legendi, u priče spadaju i anegdote, koje se definiraju kao kraća, duhovita pripovijest o znamenitim ljudima ili događajima. U njoj su likovi gotovo groteskno okarakterizirani, s time da su postavljeni u stvarni kontekst. Satiričnost te podrugljivost anegdota duguje: a) kratkoj ekspoziciji, b) pauzi kao postupku iščekivanja, c) poanta (Kekez 1987: 59). Prič(an)je iz života, odnosno pričanja autobiografskog karaktera smatraju se usmenom građom. Takve priče imaju status *osobnog dokumenta* jer svojom izvedbom upućuju na prirodni društveni kontekst iz kojeg kazivači potječu (Velčić 1989: 89). Posljednja vrsta priča su novele koje govore o životinjama i stvarima, a znane su pod nazivom basne. Karakteristika basni je ta da su nosioci radnje životinjski likovi preko kojih se prikazuju ljudski karakteri (Kekez 1987: 60).

4.7.1. Predaje

Predaje su, uz usmenoknjiževnu retoriku, žanr koji je najoptjecajniji u usmenoj književnosti (Marks 1996; Degh 2001). Prema autorici E. Rudan, predaja *podrazumijeva kraću proznu vrstu koja tematizira povijesne događaje i aktere, nadnaravna bića i događaje i nudi objašnjenja o podrijetlu i nastanku stvari, oslanja se na vjerovanje u istinitost onoga što kazuje* (Rudan 2016: 9). Proučavanje usmenih priča, odnosno predaja središnji je dio folkloristike, ali i proučavanja usmene književnosti (Honko 2010: 349). Usmene se predaje ponekad nazivaju i narodnim pripovijetkama, a pripadaju oblicima usmenog pripovijedanja (Škreb 1976: 39). U proučavanju je važno utvrditi granice podvrsta predaja (etiološke, demonološke te priče iz života) (Bošković-Stulli 1978: 22). Predaje se klasificiraju prema shemi koja se temelji na odnosu dviju osi „činjenično – izmišljeno“ te „profano – sveto“, pri

čemu demonološka predaja sadrži pojmove „činjenično“ i „sveto“. Međutim, predaje, jednako kao i ostali oblici usmene književnosti, nailaze na problem jasne klasifikacije. Prema Bošković-Stulli problem je u tome što su etiološke predaje u jednom slučaju razvrstane prema tematskom mjerilu (demonološke, etiološke i povijesne), dok su u drugom slučaju razvrstane prema funkcionalnom mjerilu (Bošković-Stulli 1975: 130), gdje se pod funkcionalnim mjerilom podrazumijeva objašnjavateljska funkcija koja je najvažniji faktor predaje (Rudan 2016: 29).

U predajama nisu rijetke tzv. formule vjerodostojnosti. Prema Rudan, formule vjerodostojnosti predstavljaju iskaze kojima se potvrđuje istinitost sadržaja predaje. One prikazuju točne datume, mjesta te sudionike navedene predaje (Rudan 2016: 15). Uzevši u obzir činjenicu da predaja počiva na vjerovanju u istinitost (Bošković-Stulli 1975: 122), u predajama se često koriste formule vjerodostojnosti. Kao primjer takvih formula možemo uzeti tvrdnje kojima kazivači vjeruju da potkrepljuju istinitost predaje, poput navođenja imena onih osoba koje su im to prenijele.

Predaje se može podijeliti prema tematskoj sastavnici na: demonološke/mitske/mitološke, povijesne i etiološke predaje. Etiološke predaje označavaju predaje koje tematiziraju nastanak i podrijetlo stvari, biljaka, životinja, itd. (Rudan 2016: 28). Takve su predaje relativno česte, čemu svjedoče i prikupljeni primjeri u ovome radu. Sljedeća je vrsta povijesne predaje, koja tematizira, kao što i samo ime kaže povijest, odnosno neki povijesni događaj (Rudan 2016: 28). U istraživanju nisam naišla na povijesne predaje, što može biti pokazatelj toga da povijesna predaja nije toliko česta vrsta predaje. Posljednja vrsta, ujedno istraživačima i najzanimljivija, je demonološka/mitska/mitološka predaja, koja tematizira nadnaravne, mitske pojave (Rudan 2016: 28). U istraživanju sam naišla jedino na etiološke i demonološke predaje, stoga su te dvije vrste posebno definirane. Istražujući nisam naišla na povijesne predaje pa ih sukladno tome nisam teorijski definirala.

Osim prema tematskoj podjeli, predaje se može podijeliti i prema načinu prikazivanja na tri kategorije. Prva je kategorija kronikat te ona podrazumijeva kratko priopćenje, odnosno kratku informaciju u sklopu govorne riječi. Druga je kategorija memorati koji pretpostavlja pričanje o nekom događaju na temelju vlastitog iskustva, odnosno sjećanja. Treća kategorija, ujedno i posljednja je fabulat, koji označava priču o nekom događaju, ali ne na temelju vlastitog sjećanja, već priču koja se prenosi tradicijom (Bošković-Stulli 2006: 23).

Kao što je već prethodno navedeno, etiološke predaje su predaje koje tematiziraju nastanak i nazive mjesta, stvari i sl. (Rudan 2016: 28). Tu se činjenicu može potkrijepiti time što je većina prikupljenih predaja upravo etiološkog tipa. Sve prikupljene etiološke predaje govore o postanku, odnosno o porijeklu naziva mjesta, pa tako saznajemo kako je Otok Rab dobio ime, kako je Pisarovina dobila ime i sl. U navedenim etiološkim predajama nema prisutnih formula vjerodostojnosti, što ide u prilog tome da su one dio općeg uvjerenja zajednice te da ih nije potrebno dodatno potkrepljivati.

Demonološke se predaje uvijek odnose na tematiziranje granice između realnog i nerealnog, odnosno one tematiziraju sudar dvaju svijetova. Da bi demonološka predaja bila uspješna, mora u sebi sadržavati dva glavna ključa. Prema Rudan to su tajnovitost i poznatost, gdje tajnovitost označava neuhvatljivost, nemogućnost preciziranja, a poznatost označava poznatost ljudi u susretu s onostranim, poznatost mjesta, vremena i prostora (Rudan 2016: 32). Što se tiče funkcije demonoloških predaja, ona je jednaka kao i funkcije preostalih dviju vrsta predaja, dakle funkcija je objašnavateljska. One objašnjavaju svijet koji je nepoznat, svijet koji sadržava nadnaravna bića i pojave, ali, s druge strane, svijet koji je u doticaju s našim, stvarnim svijetom (Rudan 2016: 32-33).

Kao što sam već prethodno napomenula, postoje i treća vrsta predaja, povijesne predaje, koje se bave nekim povijesnim događajem ili osobom. S obzirom na to da u istraživanju nisam naišla na povijesne predaje, njih nisam uključila u teorijsku podlogu.

5. OBIČAJI

Običaji i obredi osobitosti su određene društvene zajednice po kojima se odvija cjelokupan narodni život. Ti su običaji nastali iskustvom i navikama te su odgovarali potrebama života jedne društvene zajednice. No, vremenom se običaji mijenjaju i gube prvotni smisao i značaj, što zajednicu ne sprečava da ih i dalje održava (Alaupović-Gjeldum 1999: 149).

Običaji navedeni u radu vežu se uz životni ciklus i godišnji ciklus, a to su redom: običaji vezani uz Božić, Nikolinje, Janjenje, Jurjevo te seoski običaji svakodnevnog života. U nastavku se opisuju i donose transkripcije kazivača o običajima o kojima su slušali ili običajima u kojima su sudjelovali. Ovaj je rad usmjeren prvenstveno na zapise usmenoknjiževnih oblika, ali uz zapise donosim i opise običaja koje su mi kazivači kazivali jer oni ponajprije omogućuju uvid u ono što je njima bitno da se zapamti iz života zajednice, odnosno opisi običaja donose kontekst u kojem su se ti običaji izvodili.

6. SPOMENAR

U spomenarima kao mediju pučke i popularne kulture, nailazimo i na neke usmenoknjiževne oblike. Iako je to primjer zapisanih oblika pjesama i pjesmica, većina tih oblika zapravo je porijeklom iz usmene književnosti. Ta se tvrdnja može potkrijepiti time što su veći broj oblika pronađenih u spomenarima, autori, koji su bili intervjuirani, kazivali. To ne znači nužno da su svi usmena postojanja, iako većina svakako jest proizvod usmene transmisije. Spomenar je žanr i fenomen spontane kulture djece i mladih koji funkcionira kao element sjećanja pojedinca, generacije i obitelji. Zapisi koje pronalazimo u spomenarima sjećanja su na djetinjstvo te su prikaz djetinjstva i mladosti, a promatra ih se kao dio pučke kulture. Univerzalne teme koje se javljaju u spomenarima su teme ljubavi, prijateljstva i prolaznosti, a ti su zapisi najčešće popraćeni likovnim porukama i crtežima (Duran 2004: 530-550) kao što se može vidjeti iz prikupljenih primjera. Spomenar je u *Rječniku hrvatskoga jezika (2000)* definiran kao „Đačka bilježnica posebna oblika i opreme koja se daje dragim kolegama da u nju upišu svoje ime uz popratni tekst radi čuvanja uspomene“ (Duran 2004: 532). Da je tome tako svjedoče zapisi na počecima spomenara gdje autori najčešće zapisuju stihove poput: *Tko mi želi pružiti malen dar, nek se upiše u moj spomenar!*⁸. Međutim u navedenoj definiciji nije istaknuta važnosti teksta i slika koje su sastavni dio zapisa u spomenarima. To nije samo đačka knjižica, štoviše, to je knjižica kakvu posjeduju i đaci i vojnici, i mladi i stari (Duran 2004: 532). Što se tiče strukture spomenara, ona je relativno ustaljena. Kao što je već napomenuto, na početku spomenara najčešće se pišu upute vlasnika ili pozivi za upis. Potom slijede zapisi što ih upisuju vlasnikovi dragi kolege i prijatelji. Ti zapisi nerijetko budu popraćeni kakvom slikom te potpisima. Najčešće teme o kojima se piše, ujedno i slika su: cvijeće, krajolici, brodovi i jedrilice, likovi iz crtanih filmova i sl. (Duran 2004: 535).

Čitajući poruke u spomenarima, može se zaključiti kako postoje 3 osnovne skupine govornika poruka, a to su: a) osobne poruke, b) govorne poruke preuzete iz književnosti, c) tradicionalne spomenarske govorne poruke. U spomenarima koji su korišteni za potrebe ovoga rada prevladavaju tradicionalne spomenarske te osobne poruke, što se može vidjeti u niže navedenim primjerima (Duran 2004: 535-536).

Za potrebe prvog istraživanja (2014. godine) iskorišteni su primjeri iz dva spomenara, spomenar Dorotee Prenner te spomenar Petre Orlić, rođ. Prenner. U prikupljanju građe za drugo istraživanje (2017. godine) primjeri su preuzeti iz još dva spomenara, nešto starijeg

---

8 Prva stranica spomenara Darije Anđelić, rođ. Bačić

postanka, spomenari Renate Gizdavčić, rođ. Borić, te pok. Darije Anđelić, rođ. Bačić. U spomenarima sestara Prenner zna se ime i prezime te godina rođenja onih koji su se upisivali, dok se u spomenarima Renate Gizdavčić te Darije Anđelić zna samo ime i/ili nadimak te datum zapisivanja. Kao što je već prethodno navedeno, za one koji su upisivali u spomenar Darije Anđelić pretpostavlja se da su rođeni oko 1937. godine, kao i sama vlasnica spomenara, dok su oni koji su se upisivali u spomenar Renate Gizdavčić da rođeni oko 1970. godine, kao i vlasnica spomenara. Prvo slijede primjeri iz spomenara sestara Prenner, a potom primjeri preostala dva spomenara.

7. PRIMJERI PRIKUPLJENI ZA ISTRAŽIVANJE

Uz prikupljene primjere koje navodim, donosim na kraju i kratku analizu svakog prikupljenog žanra.

I. Usmene lirske pjesme

I.I. Jurjevske (dio pjesmice)

1. *Z levom rukom kres nalaže*

Z desnom rukom venčec vije

*Na Jurjevo naveče (...)*⁹

Jedino su djevojke bile te koje su za Jurjevo išle po selu i pjevale. Ako bi se nešto dobilo onda bi jurjevčice pjevale:

2. *Došel je, došel, zeleni Jura*

On je donesel protuletje na pleće

V jesen bu težakle na...sat je donesel protuletje na pleće,

v jesen bute vi na petje žitek nosili

Daj Bože da bi se o Božiću tele zleglo

*Da bi se o Božiću prasica oprasila (...)*¹⁰

Ako pak ne bi ništa dobile onda:

3. *Došel je došel zeleni Jura*

*Daj vam Bog da vam sinka , da vam, da vam sinka vkoritu po Save odnese (...)*¹¹

Za Maškare, Viniška bi djeca pjevala :

---

⁹Marija Malkoč, 5. 3. 1993, Zagreb, studentica

¹⁰Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

¹¹Isto.

4. *Mačkare šta mogu mačkare, sinoć si se ljubila u kali, rekla si da ništa ti ne fali.*¹²¹³

I.II. Viniške

5. *Kad zapivam uz vinišku stranu*

Poznaće me dragi po pivanju, tak nešto

I onda ti je, ne znam, draga moja čestitam ti zimu

*Sritan ti Božić i Novu godinu*¹⁴

6. *Meni mati kupovala svilu,*

*Resila me kako bilu vilu.*¹⁵

7. *Cvitak plela ljuba Ivanova*

Cvitak plela, cvitu govorila:

„Kaloperje, rano cviče moje,

Nit mi cvatiš, ni simena daješ,

Kako ja, ljuba Ivanova,

Ni se ljubini, ni poroda iman.

Misli mlada da je niko ne čuje

Al je čula majka Ivanova,

Pa je sinu Ivi govorila:

„E, moj Ive, drago dite moje,

Jel istina šta ljuba govori.“

„šta govoriš majko moja?“

---

¹²Mateo Orlić, 11. 11. 1989, Split, konobar

¹³Ovaj sam stih prikupila kao dio usmenoknjiževne građe, a tek sam kasnije, uz pomoć mentorice doc. dr. sc. Eveline Rudan shvatila da se radi o poznatim stihovima Tonija Kukuljevića i pjesme *Maškare, ča mogu maškare* izvedenu na ljetnom festivalu MIK (Melodije Istre i Kvarnera). Također, ovi stihovi su primjer kako pjesma prelazi u dječji folklor.

¹⁴Mateo Orlić, 11. 11. 1989., Split, konobar

¹⁵Marija Anđelić, rođ. Anđelić, 28. 3. 1934., Vinišće, umirovljenica

*„cvitak plela, cvitu besidila,
Kaloperje, rano cviće moje,
Nit mi cvateš, nit mi simena daješ.*

*Kako ni ja ljuba Ivanova,
Ni se ljubim, nit poroda iman.“
„istina je, draga majko moja
Kad smo prvu noćcu prinoćili,
Ona me je Bogun bratimila,
Da joj nemoj obljubiti lice,
Ja san, majko, za Boga primija,
Za Boga i pobratinstvo,
Pa joj nisan lice obljubija.¹⁶*

*8. Danas je sv. Jakov,
Sutra je sv. Ana,
U Marinu ćemo oba dana.¹⁷*

*9. Oj Danice mjesečeva seko,
Pozdravi mi dragog na daleko.¹⁸*

*10. Šta će popu te velike škole
Zar mu nije dosta blagoslovlje,*

---

¹⁶Marija Anđelić, rođ. Anđelić, pok, 28. 3. 1934, Vinišće, umirovljenica

¹⁷Isto.

¹⁸Marija Anđelić, rođ. Anđelić, pok, 28. 3. 1934, Vinišće, umirovljenica

*Šta će popu faljen Bog u gradu
Kad on sretne šinjinu mladu,
Šešir skida, dobro jutro kaže
I sa njun se u razgovor daje.
Dobro jutro, kako ste spavali,
jeste li štokod novoga sanjali,
A u selu udovicu srita,
Faljen Isus redovinu pita,
Oj ti pope, zenice Isusova
A cipele nosiš od lukcusa.¹⁹*

*11. Lisičine ne pasle ovaca
Ilovica ne gojila junaka
A Voluja odora junaška.
Dubrave zemlje bljutavice.
Na njoj ležu kukavice.
Dubrave, al ste u doci,
Cure ništa i gori momci.
A Grebenu malo si na ladu
Cure ništa, momci ne valjadu.²⁰*

12. Karala majka Mariju

---

¹⁹ Isto.

²⁰ Marija Anđelić, rođ. Anđelić, pok, 28. 3. 1934, Vinišće, umirovljenica

Da rano rani na vodu.

Svaka je voda studena

Među dva bora zelena.²¹

13. Oj ti motiko, otpale ti uši

Ti si mojoj dodijala duši.²²

14. Ja malena sidila u doli

Maramicu vezla svome loli

Vezla san mu ime i bezime

Samo nisan se volila s njime.²³

15. Od nedilje teg ne teži,

Boga moli a ne leži.

Od nedilje ne radi polja

Odnit će ti sve nevolja.

Od nedilja ča ko steče,

Nevolja mu sve odnese.²⁴

16. Isuse moj, ljubavi moja,

Evo legla privelika grišnica tvoja

Šta san sagrišila

Od dana rođenoga

---

21 Isto.

22 Isto.

23 Isto.

24 Isto.

Do dana današnjega

Oprosti mi, oprosti mi, oprosti mi

Ustima govorila

Očima gledala

Ušima slušala,

Noson mirisala,

Rukama dohvatala

Nogama hodala

Kostima priginjala.

Oprosti mi Isuse

Oprosti mi Isuse

Oprosti mi Isuse.²⁵

I.III. Međimurske

17. Dej mi Bože joči sokolove

I šče tomu perje labudovo

Dej mi Bože joči sokolove

I šče tomu perje labudovo

Da preletim če široko morje

I poljubim drago lice tvoje

Da preletim če široko morje

I poljubim drago lice tvoje (...)²⁶

---

²⁵Tihana Orlić, rođ. Orlić, 1. 7. 1966, Vinišće, domaćica

²⁶Marija Murat, rođ. Malkoč, 5. 3. 1993., Zagreb, studentica

18. *Vura bije, a sunčece zahađa*
Moj se dragi vameriku otpravlja
Vura bije a sunčece zahađa
Moj se dragi vameriku otpravlja
Vameriki se po suncu fabrike
I se gore se su snegom pokrite
Vameriki se po suncu fabrike
I te gore se su snegom pokrite
Pita mene moja draga milena
Kam ti budem galuplistek pisala
Piši mi ga draga vu ameriko
Tam me najde tvoje pismo žalosno
Piši mi ga draga vu ameriko
*Tam me najde tvoje pismo žalosno.*²⁷

I.IV. Turopoljske

19. *Po bregam je oj*
Pod bregam je livada zelena oj
Livada zelen
Na bregu je oj
Na bregu je vinovalo zica oj
Vinovalo zic
Koje nam je oj

---

27 Marija Murat, rođ. Malkoč, 5. 3. 1993., Zagreb, studentica

Koje nam je lepo obrodilo oj

Lepo obrodil

Obrodila oj

Obrodila višnjem Bogu fala oj

Višnjem Bogu fal²⁸

20. Devojčica kola vodi kolo vodi bosa hodi

Devčica kola vodi kolo vodi bosa hodi

Ana ana i dijana evo moje ga draga

Ana ana i dijana evo mojega dragana

Tancala bi al ne mogu pri stal mi je dragi nogu

Tancala bi al ne mogu pristal mi je dragi nogu

Ana ana i dijana evo mojega dragana

Ana ana i dijana evo mojega dragana²⁹

I.V. Kolendarska

21. Kolendari kuće grade, kolenda, kolenda, kolenda, kolenda

Što ćemo im darovati, veselo, veselo, veselo, veselo

Tokaricu bokaricu kolenda, kolenda, kolenda, kolenda

Jednu kravu jalovicu veselo, veselo, veselo, veselo

I dva ona vinoroga kolenda, kolenda, kolenda, kolenda

---

²⁸Marija Murat, rođ. Malkoč, 5. 3. 1993., Zagreb, studentica

²⁹Isto.

I.VI. Zagorska

22. Ideju zdaj s pola muži i težaki

S trudnimi nogami

Znahe roške laki

I...A za njim se vleče coprinica mica

Zašli su za oblak mesec i danica

Mesec i danica za oblak ispiju

*Trudnih ruki žudni težaki hodiju*³¹

Usmene lirske pjesme vežu se uz događaje važne za život ili uz godišnje cikluse. U navedenim primjerima vidimo kako se ta tvrdnja potvrđuje. Kao primjere smo naveli usmene lirske pjesme koje se pjevaju za Jurjevo, za Maškare, za blagdane svetaca (pr. Sv. Ana) i slično. Neke od navedenih pjesama nisu vezane uz određen događaj, već uz određeni kraj. Tako smo naveli pjesme koje se pjevaju u mjestu Vinišće, Turopoljske pjesme, Međimurske i dr. Usmene lirske pjesme aktivan su dio repertoara članova folklornih društava, što im jednim dijelom održava određenu optjecajnost u zajednici, čiji članovi redovito pohode izvedbe KUD-ova. Teme koje se javljaju u usmenim lirskim pjesmama vezane su uz događaje o kojima se pjesme pjevaju te su pjesme često prožete rimom. Što se tiče funkcije pjesama, one su se najčešće pjevale uz rad kako bi se skratilo vrijeme.

---

30 Isto.

31 Marija Murat, rođ. Malkoč, 5. 3. 1993, Zagreb, studentica

II. Zagonetke

1. *Što me više ima, to me manje vidiš. Što je to? – Mrak.*
2. *Ako me baciš razbit ću se, ako me ako mi se nasmiješ vratit ću ti. što je to? – Zrcalo*
3. *Što je ono što ptica ima, a nikad nije u zraku? – Njezina sjena.*³²
4. *Trči, trči trčuljak, visi visi visuljak. Moli boga trčuljak da upadne visuljak ? – Svinja i žir.*³³
5. *Nosi baka košaru s dvadeset jaja u njoj i palo jè dno. Koliko je ostalo? – Nijedno.*³⁴
6. *Ima dvije glave, šest nogu, a dvije vise, i glave isto misle ? – Dalmatinac jaše magarca.*³⁵
7. *Šeću se pop i pas, što je pò psu? – Dlaka.*³⁶
8. *Što je to što ide na četiri noge dok je malo, na dvije kada je veliko i na tri kada je staro? – Čovjek.*³⁷

I ove zagonetke pokazuju, kao što je uobičajeno, binarnu strukturu. Prvi dio zagonetke naziva se zagonetljaj i služi kako bi se postavila situacija. Drugi dio, odgonetljaj postavlja pitanje i daje odgovor. Pri uspostavljanju kontakta između zagonetača i odgonetača primjenjuju se kontekstualne spona (*što je to, ča je to, kaj pa je, a što mi ti da što*) (Kekez 1996), karakteristične za zagonetke. U prikupljenim zagonetkama imamo različite teme koje potiču stvaranje zagonetke, bilo da se radi o prirodnim pojavama, apstraktnim pojavama ili o bićima, zagonetka uvijek ima istu strukturu. Prikupljene zagonetke upućuju na aktivno služenje, čija je funkcija u današnje vrijeme zabava.

32Barbara Lojen, 12. 10. 1993, Zagreb, studentica, kazivala prve tri zagonetke

33Jelka Prenner, rođ. Matijačić, 15. 1. 1945, Virovitica, umirovljenica

34Olga Car Bordukalo, 1947, ?, umirovljena prof. hrvatskog u Prvoj gimnaziji Zagreb, zapisala učenica Dorotea Prenner 2009/2010. ,

35Željko Meglajec, 30. 1. 1959, Zagreb, umirovljenik,

36Olga Car Bordukalo, 1947, ?, umirovljena prof. hrvatskog u Prvoj gimnaziji Zagreb, zapisala učenica Dorotea Prenner 2009/2010.

37 Jelka Prenner, rođ. Matijačić, 15. 1. 1945, Virovitica, umirovljenica

III. Poslovice

1. *Dobro živi kome je malo dosta.*
2. *Oholica sam sebe ne pozna.*
3. *Tko odviše diže nos, taj će skoro ići bos.*
4. *Bolestan se pita, a zdravom se daje.*
5. *Teško žabu u vodu natjerat'.*
6. *Kad na vrbi rodi grožđe.*
7. *Pošalji luda na vojsku pa sjedi i plači.*
8. *Neće grom u koprive.*
9. *Lijepa riječ i gvozdena vrata otvara.*
10. *Ko rano rani, dvije sreće grabi.*
11. *Ko drugome jamu kopa sam u nju upada.*
12. *Po jutru se dan poznaje.*
13. *Gdje mačke nema, tu miševi kolo vode.*
14. *Svaka ptica svome jatu leti.*
15. *Na mladima svijet ostaje.*
16. *Čist račun – druga ljubav.³⁸*
17. *Ko se mača laća od mača i gine.*
18. *Jedna lasta ne čini proljeće.*
19. *Po jutru se dan poznaje.*
20. *Bez muke nema nauke.*
21. *Ne kupuj mačka u vreći.*

---

38 Petra Orlić, rođ. Prenner, 23. 4. 1992, Zagreb, student

22. *Mi o vuku, a vuk na vrata.*³⁹
23. *Uzdaj se u se i u svoje kljuse.*
24. *Kuharice skuhaj ručak fino pa ćeš dobit novaca za kino.*
25. *Čuvaj se senjske bure i brkate cure.*
26. *Sveti Matija led razbija, ako ga nema onda ga sprema.*
27. *Sveta Kata snijeg na vrata.*
28. *Pitat će starost gdje je bila mladost.*
29. *Prošla baba s kolačima.*⁴⁰
30. *Državu čuvaj od neprijatelja, a ženu od prijatelja.*
31. *Ko do dvadesete godine ne zna, a do tridesete nema, teško kući koja ga ima.*
32. *Zao glas i ptice nose.*
33. *Čovek je čoveku vuk.*
34. *Gledaš ko tele u šarena vrata*⁴¹
35. *Obećanje, ludom radovanje.*
36. *Kad mačka ode, miševi kolo vode.*⁴²
37. *Ptić koji rano pjeva, usere se u gnijezdo.*⁴³
38. *Dobro se dobrim vraća.*⁴⁴
39. *Za svađu je potrebno dvoje.*⁴⁵
40. *Tko pita, taj ne skita.*
41. *Nemoj se rogatima bosti.*⁴⁶

---

39 Borna Radotić, 5. 9. 1993, Zagreb, student

40 Jelka Prenner, rođ. Matijačić, 15. 1. 1945, Virovitica, umirovljenica

41 Miodrag Bačić, 28. 8. ?, Beograd, inženjer kemije

42 Olga Car Borđukalo, 1947, ?, umirovljena prof. hrvatskog u Prvoj gimnaziji Zagreb, zapisala učenica Dorotea Prenner 2009/2010.

43 Vesna Meglajec, rođ. Anđelić, 27. 4. 1961, Zagreb, kuharica

44 Dominik Baranja, 27. 9. 2003. Zagreb, učenik

45 Ivan Radičević, 27. 9. 2003. Zagreb, učenik

46 Dante Hećimović, 14. 11. 2003. Zagreb, učenik

42. *Će oćeš da bu on tebe, moraš ti prije njemu.*

43. *Mrtav prdi.*⁴⁷

44. *Od kolijevke pa do groba najljepše je đaćko doba.*⁴⁸

45. *Ruka rumi mi smo turci. Ja sam turac ti si kurac.*⁴⁹

46. *Skriva se k'o zmija noge.*

47. *Klimaš se k'o baba na biciklu.*

48. *Puko k'o guma na gaćama.*

49. *Držiš se k'o mila Gera.*

50. *Vučješ se k'o mila Gera.*⁵⁰

Većina prikupljenih poslovice i izreka ima edukativnu funkciju. Poučavaju o manirima, o bontonu, o tome kako se ponašati i što raditi, poput *Lijepa riječ i gvozdена vrata otvara*, a svaka od njih sadržava narodnu mudrost. Neke od njih su i šaljivog i uvredljivog karaktera (vidi posljednje primjere). Te su poslovice dio aktivnog repertoara usmene književnosti što se može zaključiti prema lakoći s kojom su kazivači kazivali primjere. Primjere su kazivali gotovo bez zadržke i nije im trebalo vremena da se prisjete kako poslovice ide, za razliku od nekih drugih žanrova gdje im je bilo potrebno više vremena. U prilog toj tvrdnji ide i činjenica da se većina prikupljenih poslovice može čuti u svakodnevnoj komunikaciji, iz čega se vidi njihova aktivna upotreba.

IV. Brojalice

1. *Mala moja, digni nogu livu da ti stavim pijavicu živu.*⁵¹

47Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

48Stjepan Šolić, 8. 4. 1992, Zagreb, student

49 Tea Harasemljuk, 30. 8. 1992., Zagreb, studentica

50 Vlasta Prenner, rođ. Anđelić, 12. 11. 1969, Zagreb, učiteljica razredne nastave

51 Ivan Prenner, 25. 12. 1939, Zagreb, umirovljenik

2. *Krka, mrka, frka, brka, zbrka, strka, ..*
3. *Jedna pura dva pandura, svakom dođe smrtna vura.*
4. *Đika đika, četiri noge krute, đika đika, mi idemo na daleke pute.*⁵²
5. *U Sjevernoj Americi rodio se slon, on umjesto da piše on sluša gramafon. Mama mu je kobilica, a otac krokodil. Braća su mu majmuni što voze romobil. Sestre su mu dame što čitaju romane, romani su skupi dječaci su glupi. Curice su slatke ko' pečene patke, slađe od meda kad nitko ne gleda.*⁵³
6. *Pliva patka preko Save nosi pismo na vrh glave. U tom pismu piše ne volim te više !*
7. *Gle ide jež. Za ježom ide miš. A za njim pošćo devet mravi. I više niš*
8. *En ten tore duboko je more, a u moru kit rodio se Split, Split je daleko popio je mlijeko, mlijeko je vruće bjež' iz kuće.*⁵⁴
9. *En ten tore duboko je more, a u moru kit, rodio se Split. Split je daleko, popio je mlijeko, mlijeko je vruće, ajde van iz kuće.*⁵⁵
10. *Okoš bokoš prdne kokoš pita baja kolko tebi sinko treba mladih jaja.*⁵⁶
11. *Ovčice bovčice brale su cvijeće, vuk im je rekao – „slomi ovaj prst.“*⁵⁷
12. *Moj te mota oko plota.*
13. *Ja se popnem na jabuku da nabereš šljiva, dođe gazda čiji je orah pa me s duda stira.*
14. *Došla cica na kolica, došla maca na vratanca.*⁵⁸
15. *Mene čaća za ogradu veza jer san cure za cice poteza.*⁵⁹
16. *Rast, graber, jalšina, leščina, jagnedina, loviš!*⁶⁰
17. *Sik sak suk!*⁶¹

---

52 Duško Anđelić, pok., 4. 2. 1936, Vinišće, strojobravar

53 Nikolina Pleša, 17. 7. 1995, Zagreb, učenica

54 Borna Radotić, 5. 9. 1993, Zagreb, student

55 Dorotea Malenić, 1. 11. 2003, Zagreb, učenica

56 Nikolina Pleša, 17. 7. 1995, Zagreb, učenica

57 Barbara Lojen, 12. 10. 1993, Zagreb, studentica

58 Jelka Prenner, rođ. Matijačić, 15. 1. 1945, Virovitica, umirovljenica

59 Mateo Orlić, 11. 11. 1989, Split, konobar

60 Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

61 Dorotea Malenić, 1. 11. 2003, Zagreb, učenica

18. Čija je cipelica najljepša, taj ispada!⁶²

19. Par – nepar, bim bam bus!⁶³

20. My name is Polo, Polo, Polo, Pepsi, čaj i viski Indijanac švepsi. Ja grickam kikiriki, pijem Coca Colu, pravim se važna vou, vou, vou. Miki a, miki b, miki c, kad zatvorim oči ja ne vidim ništa.⁶⁴

21. Eci peci pec, u rupu skoči zec, a ja mala vjeverica eci peci pec!⁶⁵

22. Eci peci pec, ti si mali zec, a ja mala vjeverica eci peci pec.⁶⁶

23. Eci peci pec u rupu skoči zec.

Dobio perec, u perecu piše: ne volim te više.⁶⁷

24. En ten tini, savaraka tini, savaraka tika taka bija baja bus, trif traf truf, baba peće kruh, kruh je friški, deda piški, kruh je tvrdi deda prdi.⁶⁸

25. En ten tini, duboko je more, a u moru kit, rodio se Split. U Splitu baba, u babi žaba, u žabi četka, idemo ispočetka.⁶⁹

26. Si, si Ameriko, Maria Eriko, si, si Ameriko, Mari and ja.⁷⁰

27. Ti si A, ti si B, ti si srce za mene.

28. 1+2 volim te ja, 2+3 neka znaju svi.⁷¹

29. 1, 2, 3 magarac si ti.⁷²

30. 1+2 volim te ja, 2+3 da ne znaš ti, 6+7 adresu ti ne dam, 7+8 pogodi tko sam.⁷³

31. Piši, riši, ali znaj, listove mi ne trgaj.

Listovi su svi na broju, prepoznat ću ruku tvoju!⁷⁴

62Luka Anić, 2. 9. 2003, Zagreb, učenik

63Dorotea Malenić, 1. 11. 2003, Zagreb, učenica

64Ivana Škarica, 7. 1. 2004, Zagreb, učenica

65Ivan Radičević, 27. 9. 2003, Zagreb, učenik

66Dominik Baranja, 27. 9. 2003, Zagreb, učenik

67Kristian Bertović, 3. 3. 2003, Zagreb, učenik

68Dominik Baranja, 27. 9. 2003, Zagreb, učenik

69Kristian Bertović, 3. 3. 2003, Zagreb, učenik

70Stela Raus, 17. 8. 2003, Zagreb, učenica

71Petra Gilja, 4. 6. 1992, Zagreb, kazivala 27, 28.

72Lucija Meglajec, 5. 3. 1993, Zagreb, pediker

73Mirjana Badanjak, rođ. Matiček, ?, Zagreb

74 Petra Orlić, rođ. Prenner, 23. 4. 1992, Zagreb

32. *Ova slova kao dar, nek ti krase spomenar.*⁷⁵

33. *Din don ti si slon.*⁷⁶

34. *En ten tini, sava raka tini,*

sava raka tika taka, bija baja buf, trif traf truf.

Baba peče kruh. Kruh je friški, baba piški. Kruh je tvrdi, baba prdi.

35. *Boc, boc, iglicama, ne diraj ga ručicama. Bode, bode jež, bit će suza, bjež!*

36. *Ringe, ringa raja, doš'o čika Pajapa pojeo jaja. Jedno jaje buč, a mi djeco čuč.*⁷⁷

37. *Doš'o medo u dućan, nije rek'o dobar dan. Ajde medo van, nisi rek'o dobar dan. Doš'o medo drugi dan pa je rek'o dobar dan. Dali su mu šećera, da mu bude večera.*

38. *Puž muž kaži roge van, da ti kuću ne prodam staroj babi za duhan. Ako nećeš pokazat', ja ću te smazat'!*

39. *Rodo, rodo, klipa, klapa, donesi mi malog brata, ako nećeš brata, donesi mi seku, ako nećeš seku, dobit ćeš po repu.*⁷⁸

40. *Mir, mir, mir, nitko nije kriv. Ava, ava, ava, nitko nije krava.*

41. *Boc, boc iglicama ne diraj ga ručicama, bode bode jež, bit će suza bjež.*

44. *Ko se ruga, poseru ga.*

42. *E moj medo zar ti ne znaš reda kako prođu svi kradljivci meda. E moj medo izbodene njuške, bolje ti je medo jesti slatke kruške.*⁷⁹

---

75 Lucija Meglajec, 5. 3. 1993, Zagreb, pediker

76 Isto.

77 Na kraju ove brojalice, svi koji su sudjelovali u njoj se bace na pod ili čučnu.

78 Vesna Meglajec, rođ. Anđelić, 27. 4. 1961, Zagreb, kuharica

79 Ivona Tomić, 29. 6. 1993, Zagreb, studentica

43. *Oj djevojko, rode, daj mi malo vode. Daj mi gutljaj jedan da ne umrem žedan. Djevojka je stala, momku vode dala, dala, dala, dala pa se pokajala.*⁸⁰

47. *Tomislave, od hrvata lave, tebe gusle javorove slave.*⁸¹

48. *Đika, đika, četiri noge, sve četiri krute, đika, đika, mi idemo na daleke pute. Sedlo mi je osedlano, uzde od kanapa, a bič mi je od tatina pribijena štapa.*⁸²

49. *Sije baba brašno, ne imala na što. Na didinu kabanicu, dida toči vino, da se veselimo.*⁸³

Svaka od prikupljenih brojilica u sebi sadrži elemente rime i elemente ponavljanja riječi ili cijelih stihova što ide u prilog pamćenju sadržaja. Brojilice često poučavaju bontonu ili služe kao edukativni sadržaj te najčešće imaju određenu funkciju, koja može biti poučna ili pak samo kao zabava. Brojilice su jedan od oblika usmene književnosti koji se danas najviše koristi što se vidi iz toga što su kazivači najčešće i najrađe pjevali brojilice.

U istraživanju sam naišla i na određen broj brojilica koje su slične, neke čak i gotovo iste, ali se razlikuju po jednoj do dvije riječi. Po tome zaključujem kako su se brojilice, ali i ostali usmeni oblici koji su se prenosili, u usmenom prenošenju po generacijama ili iz jednog kraja u drugi modificirale. Razlog tome može biti i *šum u komunikacijskom kanalu*, odnosno nesporazum ili loše zapamćena riječ pa je ona nadomještena onime što bi se rimovalo. Primjera sličnih brojilica ima mnoštvo. U istraživanju sam naišla na mnoštvo brojilica koje su gotovo identične ili razlikuju se svega u nekoliko riječi. U analizi su prikazana dva primjera sličnih brojilica, to su primjeri: 21, 22, 23; 8, 9, 24, 25. Iz tih se primjera vidi kako se usmena književnost prenosi u originalnom obliku ili s preinakama (Botica 1995: 9). Tako u jednom primjeru brojilica glasi: *En ten tore, duboko je more, a u moru kit, rodio se Split. Split je daleko, popio je mlijeko, mlijeko je vruće, bjež' iz kuće*, dok u drugom brojilica ima isti početak, ali je kraj drugačiji gdje umjesto *bjež' iz kuće* kaže *ajde van iz kuće*. Iz toga zaključujem kako brojilice dolaze iz različitih mjesta ili su pak rezultat improvizacije u trenutku nemogućnosti da se kazivač prisjeti pravilnog oblika. Postoji još jedan oblik iste brojilice koji glasi: *En ten tini, duboko je more, a u moru kit, rodio se Split. U Splitu baba, u*

---

80 Tea Harasemljuk, 19. 7. 1992, Zagreb, studentica

81 Tea Harasemljuk, 19. 7. 1992, Zagreb, studentica

82 Vlasta Prenner, rođ. Anđelić, 12. 11. 1969, Zagreb, učiteljica razredne nastave

83 Marija Harasemljuk, 30. 11. 1948, Zagreb, umirovljenica

babi žaba, u žabi četka, idemo ispočetka. U ovome se primjeru vidi da je početak brojalice i kraj brojalice drugačiji od prethodna dva. Početak posljednjeg oblika brojalice je sličan drugoj brojatici pa zaključujem kako se kazivač zbunio i pomiješao dvije različite brojalice (*En ten tini, savaraka tini...*). Drugi primjer istih brojatica s preinakama je brojatica: *Eci peci pec, ti si mali zec, a ja mala vjeverica, eci, peci pec.* Ova se brojatica koristi u trenutku kada se ne možemo odlučiti za nešto ili kada se igra igra ispadanja. Brojalica funkcionira tako da se na svaku riječ prstom ukazuje na drugu stvar ili drugu osobu. Varijante brojalice su: *Eci peci pec, u rupu skoči zec, a ja mala vjeverica, eci, peci, pec!* te *Eci peci pec, u rupu skoči zec, dobio perec, u perecu piše: ne volim te više.* Drugi navedeni primjer ove brojalice gotovo je identičan kao i prvi, s preinakom u drugom dijelu kada kaže *u ruku skoči zec* umjesto *ti si mali zec*. Brojalice time ne mijenja ništa te je preinaka vrlo vjerojatno rezultat improvizacije ili nesporazuma. Posljednji primjer je ipak nešto drugačiji. Drugi dio primjera podsjeća na brojalicu *Pliva patka preko Save...* pa zaključujem, s obzirom na prva dva primjera koji su gotovo isti, kako se i u ovome primjeru kaziva zbunio i preoblikovao brojalicu.

V. Brzalice

1. *Petar plete Petru plot pokraj puta po pet pruta.*

2. *Svaka svraka skakala na dva kraka.*

3. *Riba, ribi grize rep.*

4. *Moj šarafciger je najšarafcigerastiji šarafciger u mojoj šarafcigaraonici.*

5. *Pilić pikće dok ne dopikće do kuće, a kad dopikće do kuće prestat će pikćat.*

6. *Na štriku se suši šareni škotski*

*Suši se, suši se šosiću moj!*⁸⁴

7. *Na šarenom štriku se suši šareni ištrikani škotski šosić.*⁸⁵

Brzalice su služile kao sredstvo za poboljšavanje sposobnosti izgovaranja određenih riječi i/ili slogova. Iz navedenih brzalica vidi se često ponavljanje nekog slova ili skupa slogova koji predstavlja problem u izgovoru. U navedenim brzalicama se najviše ponavljaju slova *p, r* i *š*.

84 Martin Prenner, 2. 11. 1995, Zagreb, kv vozač

85 Martin Prenner, 2. 11. 1995, Zagreb, kv vozač

Zanimljivo je da su neki kazivači u prvom istraživanju naveli samo jedan primjer neke brzalice, a kada se skupljala građa za drugo istraživanje naveli su tu istu, ali i slične verzije (vidi pr. 6 i 7).

VI. Rugalice

Magare malo

*što si tako radoznalo*⁸⁶

Aoj, baba, babuskara,

A što si se natruskala?

Koji ti je babo vrag?

*Zar ti dida nije drag?*⁸⁷

Mara debela,

Najela se pepela.

Pepel smrdi,

A debela prdi.

Napila se vina

Smrdi ko' mašina.

Mara, cagara,

Udala se za cara

A car nema novaca

Da joj kupi konaca

---

86 Dorotea Prenner, 13. 12. 1993, Zagreb, studentica

87 Lucija Meglajec, 5. 3. 1993, Zagreb, pediker

Da sašije suknjicu,

Da pokrije guzicu!

Mara, bobara

Kukuruze zobala.

Ako neće zobati,

Mi ćemo je prodati.

Starom dedu za duvan,

Staroj babi za đerdan.

Mara, cagara

U tri guza udara.

A u čet' svira,

Nikom ne da mira!⁸⁸

Ide baba ljuta,

Bježite joj s puta!

Zatvarajte vrata,

Ide baba Kata!⁸⁹

Rugalice iz Viniškog kraja

Više vridi moje male pi>**

nego Hajduk i Crvena zvida.

---

⁸⁸Lucija Meglajec, 5. 3. 1993, Zagreb, pediker
⁸⁹ Isto.

Lipe su van sevice cure
Dokle jema u gradu piture
Kad nestane u gradu piture
*Onda će pogrubat seviske cure.*⁹⁰

Rugalice pripadaju oblicima usmenoknjiževne retorike, a njihova je funkcija izrugivanja nekoga ili nečega. Tema rugalice može biti bilo što, a iz prikupljenih vidimo da su to najčešće nečija debljina, neumjerenost u jelu i piću i sl. U rugalicama, kao i ostalim retoričkim oblicima imamo formule ponavljanja istih riječi ili rimovanje na krajevima stihova kako bi se sadržaj što lakše zapamtio.

VII. Kletve

1. *Smet jedan.*
2. *Dao Bog da ti sin doma doveo zeta.*
3. *Dao Bog da ti se osuše ruke.*
4. *Da ti ga negda.*
5. *Jezik pregrizo!*
6. *Da Bog da jezik pregrizo!*
7. *Daleko mu lijepa kuća.*
8. *Da Bog da mi se jezik odrvenio ako lažem.*
9. *Crko ja ako lažem.*
10. *Ti macko jeden.*
11. *Urmak jen.*
12. *Aj si nori ti.*⁹¹

---

⁹⁰Marija Anđelić, rođ. Anđelić, pok, 28. 3. 1934, Vinišće, umirovljenica
⁹¹Kletve kazivao Ivan Prenner, 25. 12. 1939, Zagreb, umirovljenik

U prikupljenim se kletvama vrlo često zaziva božje ime kao ime onoga tko će provesti kletvu. Ta činjenica odgovara tvrdnji da u kletvi prisustvuju tri osobe, odnosno da riječi imaju magijski moć. Prikupljene su kletve kraćeg oblika što potvrđuje činjenicu da su kletve kraće, brze, nepovratne i apsolutne (Nikolić 2010: 149). U njima se sugovorniku želi nanijeti zlo, ali to zlo nije stvarno zlo, već verbalno zlo. Kletve pripadaju aktivnom repertoraru usmene književnosti, iako sve više bivaju zamijenjene psovka. Uporaba kletvi još je uvijek vrlo česta, a izriče se u raznim situacijama. No, moram primijetiti kako su kletve danas sve više zamijenjene još kraćim oblicima, psovka. To zaključujem po tome što su kazivači uz kletve vrlo često kazivali psovke.

VIII. Basmе i opisi liječenja, predaje o magijskom liječenju

1. *Ulje koristi da izliči. Zagrije malo i onda ti traži žilu koja pobigne. Ako ova žila ode, ako pobigne malo ode, ona će je vratit na ovo misto di je bila. Onda namaže kupusa u ulju i onda stavi kupus tu di je navrnila ruku i onda ti to tako stoji. Kupus se osuši za dva dana i onda je kad to ideš skinut, kupus ti bude ko u herbariju. A šuti cilo vrime.*⁹²

2. *Strina Jaga, onda je ona vugljen za špareta, molila križa. „Kaj vuročica donese, zemljica nek odnese“ pa klopila po zemlji. Onda je metnula posudu z vodom, čistom vodom i onda bi taj drveni ugalj, žar iz špareta ili z ognjišća, jedan po jedan spuščala i tak ponavljala. Najmanje 3 do 5 put se to moralo ponavljati. Onda jedan vugljen povleče : „Viš kak čvrči, vurok je jen otišel“. Za to je dobila pišće ili jajce. Ta se voda morala piti, ugljen je ona vugnula i tu vodu onda popiješ. Onda te namazala s tom vodom po čelu ak te glava bolela.*⁹³

3. *Prije su stariji ljudi, to je meni dok sam bila dijete, onda je moja mama poludila na to, al tipa kad imaš temperaturu onda ti stavljaju krumpir. Krumpir, nači tu na žile, di ti je najbliže žilama. Nači, ne znam na, tu zaprešća, po tijelu ti postave ploške krumpira, kao da krumpir vuče temperaturu. A meni ti je jedanput moja baka, prabaka zapravo, u pupak, nači djetetu, u pupak mi je octa i bibera dela, za neke...bila sam bolesna valjda, neke za temperaturu, za, nemam pojma za kaj je to bilo, nači ocet i biber.*⁹⁴

Apotropejska sredstva:

---

92 Mateo Orlić, 11. 11. 1989, Split, konobar

93 Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

94 Marija Malkoč, 5. 3. 1993, Zagreb, studentica

1. *E, a protiv uroka, zato je meni mater uvik stavljala suvoga kruva na leđa. U potkošulju na leđa, a potkošulja na krivu stranu.*⁹⁵

2. *Protiv vrokov, da te neko ne vreče, onda se navek znalo reći: „Pppp, v riti ti oči bile, glava maslenke.“ V riti ti oči bile - to kaj gledaš ne vidiš, a maslenke*⁹⁶

3. *Ako se ide uz ženu za koju se mislilo da je vračara, onda samo triput pljuni “pepepe coprnica poterite crkveno kamenje”*⁹⁷

4. *Kod nas se ne meče crveno, to je normalno, o tome mladi šute, neki ne, neki da, ali je bilo normalno da se u gaće komadić crvenog konca. Pogotovo kad ideš nekam, u nepoznato, znači novo društvo, ili ideš nekom prvi put u goste, protiv urokov, onda se dene crveni končić u gaće.*⁹⁸

5. *Da djete ne bi bilo urečeno, od kad je mali stavlja mu se crveni konac oko ruke.*⁹⁹

U zapisanim fragmentima basmi i opisima liječenja te opisima apotropejskih sredstava, vidljivo je da ljudi još i danas prakticiraju neke od tih *metoda*, odnosno da se i danas vjeruje u narodnu medicinu. U tri primjera basmi vidimo kako je izgledala narodna medicina tada. Kazivači su kazivali svoja iskustva liječenja, što temperature, što uganutih zglobova te jedan primjer skidanja uroka. Ljudi koji su liječili i skidali uroke bili su poznati po selu i kod njih se išlo ako se imalo bilo kakav problem. Što se tiče apotropejskih sredstava, odnosno sprječavanja uroka, u svim primjerima je navedena crvena boja kao boja koja sprečava uroke. U nekim se sredinama stavljao crveni konac oko zgloba, negdje se crveni konac pak stavljao u donji veš. Taj je konac služio kao sredstvo svojevrsne zaštite od uroka. Taj dio usmene književnosti danas nije više tako čest, odnosno takve će primjere prije kazivati stariji kazivači, nego mladi jer se danas više ne koristi narodna medicina u jednakoj mjeri kao prije. Zanimljiv navod neobičnog ponašanja pronalazi se u kazivanju autora Matea Orlića u kojem navodi kako izvršiteljica narodne medicine šuti. Taj je podatak zanimljiv iz razloga što se za basme kaže kako u njima magijska moć riječi liječi, dok ovdje kazivač navodi kako izvršiteljica ništa ne govori, već da *šuti cilo vrime*. Nadalje u ostalim primjerima magijska moć riječi jest vidljiva, ali nije vidljiva književna uspješnost o kojoj govori Kekez. U jednom se primjeru

---

95 Mateo Orlić, 11. 11. 1989., Split, konobar

96 Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

97 Isto.

98 Isto.

99 Vesna Meglajec, 27. 4. 1961., Zagreb, kuharica

navodi kako osoba koja je zadužena za skidanje uroka govori *Kaj vuročica donese, zemljica nek odnese* te se jedino u tome primjeru prikazuje govor kao moć koja oslobađa. Međutim, u tom se primjeru ne navodi samo riječ kao sredstvo „magije“. U njemu kazivač navodi ugljen kao sredstvo koje se koristi kao pomoć u otklanjanju uroka, ali ne samo uroka, već i glavobolje (voda u koju se ubacivao ugljen liječi glavobolju, bilo da se voda pila ili namazala na čelo). U preostala dva primjera, posebice u primjeru gdje se liječi kupusom i uljem, autor navodi kako osoba koja liječi cijelo vrijeme šuti. Iz toga zaključujemo kako tvrdnja koju navodi Kekez o uspješnosti teksta koji se govori i nije u potpunosti točna.

Basme su odvojene od apotropejskih sredstava iz toga razloga što se u navedenim primjerima prikupljenima kao apotropejska sredstva urok se još nije dogodio. Dakle basme su verbalni retorički oblici u kojima se tjera uroke (ili neku drugu nevolju koja se, u najvećem broju slučajeva, već dogodila), dok se apotropejska sredstva koriste kako bi se spriječio nastanak uroka, kao što je vidljivo iz navedenih primjera. U tim se primjerima kao sredstvo protiv uroka, odnosno sredstvo koje bi trebalo zaštititi, navodi crveni konac. Taj se konac stavljao oko ruke djeteta ili u donji veš, a njegova je svrha bila odbijanje uroka. Drugi način, također naveden u prikazanim primjerima, je pljuvanje po cesti kada prođe osoba za koju se vjerovalo da je uročica. Čin pljuvanja osiguravao je to da se urok ne prenese na dotičnu osobu koja je pljuvala. U primjerima su navedeni još primjeri u kojima se donja majca nosi naopako, također u svrhu odbijanja uroka. Iz primjera se može zaključiti kako je vjerovanje u uroke i mogućnost da nas netko urekne u narodu bilo izrazito jako. Bez obzira na to što se danas u uroke više ne vjeruje, nemali broj kazivača je spomenuo kako i dalje nosi donje majce naopako ili da spava u pidžamama koje su naopako okrenute, što ukazuje na činjenicu da iako se u uroke ne vjeruje, *rituali* su ostali prisutni.

IX. Etiološke predaje

1. Stanovnici otoka Raba čije ime potječe od starog naziva Arba kažu da to ime najvjerojatnije potječe od ilirskog imena koje znači šumovit ili zelen, a što ne treba čuditi jer se na Rabu nalazi najveći nasad hrasta crnike na Jadranu i brojna druga vazdazelena flora.¹⁰⁰

2. Moja ulica se zove Amerikanska zato kaj je puno ljudi odonuda išlo u Ameriku.¹⁰¹

3. Znači ovak znam ti kak je Pisarovina dobila ime... Dakle tamo je živijela plemkinja po imenu Sara i bila je jako dobra prema stanovnicima, no ona se razboljela i onda su joj ti stanovnici htjeli pomoći i donosili su joj vina za okrijepu i pritom govorili pi Saro vina i tak je ostala Pisarovina.¹⁰²

4. Bila je jednom jedna grofica koja se prezivala Ašperger. Ona je imala jednog slugu koji joj je godinama bio vjeran. Za nagradu grofica mu je dala dio svoje zemlje. Taj sluga je isto tako imao tri sina: Stjepan Štef, Grgo i još jednog za kojeg neznam. Sluga Ivan je odlučio tu svoju zemlju rasporediti na četiri dijela. Svaki dio za jednog. Svaki je gradio svoj dio sela i nazvao prema sebi, a sluga, tata prema grofici.¹⁰³

5. Cesta na kraju sela zove se Beli Breg. A to je ime dobilo po kralju Beli Četvrti. On je bježao u tu šumu u našem selu. Bježao je od Tatara.¹⁰⁴¹⁰⁵

6. Prije u vrijeme kraljeva, kraljevi su došli brat kupine i po tome je Kupinečki Kraljevec dobio ime.¹⁰⁶

Mjesta u navedenim predajama imena su dobivala prema osobama, češće slavnim osobama, odnosno osobama višeg statusa što možemo zaključiti prema tri etiološke predaje koje smo skupili (grofica Ašperger, kralj Bela IV, plemkinja Sara). Naseljena mjesta nerijetko su dobivala imena prema određenom specifičnom obilježju kraja, što vidimo iz predaja o Kupinečkom Kraljevcu i Otoku Rabu koji su dobili ime prema mnoštvu zelenih šuma, odnosno mnoštvu kupina u tome kraju.

100Borna Radotić, 5. 9. 1993, Zagreb, student

101Marija Malkoč, 5. 3. 1993., Zagreb, studentica

102Ana-Marija Medenjak, 26. 7. 1995, Zagreb, studentica

103 Eva Raus, 22. 12. 2007., Zagreb, učenica

104 Paola Malenic, 8. 8. 2007., Zagreb, učenica

105 Selo o kojemu djevojčica priča zove se Beli Breg, a selo pokraj (iza šume) zove se Tatari.

106 Paola Malenic, 8. 8. 2007., Zagreb, učenica.

X. Demonološke predaje

1. Dok sam bila mala, imala sam možda 12 godina, tu negdje, išla sam doma s vlakom iz Varaždina. Kak se dugo putovalo od tamo do Virovitice dok sam ja došla već je bilo negdje 3 po noći. Možeš si mislit kak mi je bilo. Tata i mama nisu ni znali da se vraćam doma pa nisu ni mogli doć po mene. Nisu znali zato što su me bili dali mojim kumovima, nešto ko dogovorno usvajanje, zato jer oni nisu mogli imat djece, a nas je bilo petero braće. Uglavnom, tako dok sam išla doma, cijelim putem me bilo strah. Stalno mi se činilo da čujem nekoga ili nešto kak ide s jedne strane ceste na drugu...ko da je neko stvorenje ili nešto, ne znam, mislila sam da će mi to nešto nešto napraviti. Nisam se htjela okretat jer sam mislila ako se okrenem da ću onda to tak na sebe privuć. Samo sam stisnula zube, ubrzala korak i molila Boga da što prije dođem doma.¹⁰⁷

Drugi primjer demonološke predaje je Priča o zaleđenome jezeru, gdje se tematizira jezero koje može ponuditi sve što želimo, ali samo pod uvjetom da polako do toga dođemo. U ovoj se predaji može vidjeti didaktička pozadina, što nije jedna od glavnih karakteristika demonoloških predaja. Iz predaje možemo zaključiti kako su stariji kazivači vrlo vjerojatno takve predaje pričali mlađima kako bi ih poučili.

2. Priča o zaleđenom jezeru

To jezero ima ime onoga što najviše želiš. I to što želiš te čeka na sredini jezera. I koliko god da brzo trčiš, nećeš stići do toga nego će led puknuti i propast ćeš. Ali ono što ne primijetiš jest da si već na ledu i da lagano puca. Al ima samo jedan jedini način da ga se prijede. Moraš ići polako. Ko puž. Stati na svakoj sitnici. Uzeti vremena da sve razgledaš i svemu posvetiš pozornost i svaku sitnicu riješiš. Tvoja želja će te čekati.¹⁰⁸

O funkciji poučavanja može posvjedočiti i sljedeća, uvjetno rečeno predaja, u kojoj kazivačica kaže kako su ju učili stari da ne smije izlaziti neosušene kose, jer će joj se inače lice izobličiti. U predaji je prisutna nadnaravna komponenta, ali ponovno je prisutan i edukativni karakter predaje.

107Jelka Prenner, rođ. Matijačić, 15. 1. 1945, Virovitica, umirovljenica

108Nikolina Pleša, 17. 7. 1995, Zagreb, učenica

3. Najveća legenda koju sam ja u djetinjstvu čula bila je da će mi se lice izobličiti ak izadem van i ne osušim kosu.¹⁰⁹

Zanimljiva je predaja koju je navela jedna djevojčica o jednorozima koji nakon što padnu s duge postaju konji. Ujedno taj kronikatski oblik predaje nije dio usmene tradicije kraja u kojem je prikupljen primjer, nego je, čak i ako je došao do kazivačice usmenim putem, dio popularne kulture. Jednorog kao biće pripada sferi mitološkog i nadnaravnog, stoga ne čudi činjenica da je ova predaja svrstana u mitske predaje. Kako bi se mitski element dodatno pojačao jednorozni su smješteni na vrhu duge gdje skakuću. Poznata je činjenica kako je duga zapravo samo privid koji se stvara nakon što nakon kiše zasja sunce, stoga je opće poznato da se do duge nikako ne može doći te da ona nije nešto što je opipljivo. S obzirom na to da je jednorog životinja koja je prikazana u obliku konja, samo što na glavi ima rog, ne čudi činjenica što se predaje o njima prenose na način da ih se uspoređuje s konjima.

XI. Prič(an)je iz života

U navedenim primjerima prikazane su priče o odnosu prema starijima te o oblicima zabave. Što se tiče odnosa prema starijima, prije je bilo normalno da se roditeljima govori Vi (kazivačica Jelka Prenner govori o tome jednom prilikom). Samim time može se zaključiti kako je odnos bio sasvim drugačiji no što je to danas. Iz prvog navedenog primjera koji kazuje D. Karlović može se zaključiti kako su majke predstavljale veliki autoritet, a bake su bile te kojima se išlo ako je postojao neki problem.

1. Bake su bile te koje su bile ispovjednici i njima se sve reklo. Onda bi baka k meni znala, onda bi došla i na uši rekla: „Sinek, a kaj je bilo, a zakaj nejdeš v školicu?“ Onda sam se rasplakal, ja velim: „Nejdem, ja više bum išel u školu, ja neću lače nositi“, i onda je baka zaključila kaj je. Ja sam se popišal jer nisam znal hlače skinuti. Jel. A znači, imal sam 4 i pol, nepunih 5 godina kad sam krenul u prvi razred. Celi put: „žgoljavec“ pa puf, vudri po mene, „ja bum radi tebe dnevnicu zgubila, tak i tak ki će te vrag v školu, ovakvoga niščetnoga i žgoljavoga“ tukal me celi put i normalno da sam se plakal. Onda kad smo došli u, to je bil tim. Veli: „Mali ti si plako“. A mama mi je pripretila i rekla: „Aamo pazi, če buš povedal da sam te tukla, onda buš tek splatil kad pemo domom“. I ja pogledam po njoj, a i, to točno se sjećam, to mi je ostalo. Veli on njoj: „Drugarice, vi na hodnik, ti mali gledaj u mene“. I veli on: „Zašto si plako?“ i sad, kak mame ni bilo „Aa, tak, mati me tukla“ – „A zašto te tukla,

¹⁰⁹ Ivona Tomić, 29. 6. 1993., Zagreb

šta si napravio, jes bio neposlušan? – a ne rekla mi je ja“ dijete ko dijete, ja sam rekel kak mi je govorila. I onda se on nasmijal i normalno dal suglasnost. (...) i onda je rekao: „drugarice“ - to je mama uvijek poslije spominjala: „Upamti, bolje ti je da mene ubiješ, od kud je taj čovjek bil, nemam pojma, nego da se djetetu za dlaku zamjeriš“ ona to nikad ne zaboravlja. „A što ti svoje, jel tučeš, veli, jes ga rodila zato da ga tučeš“ al sam ja dobil poslije kad smo išli svejedno, jer sam je odal.¹¹⁰

2. Nepoštivanje starijih

Uh sjećam se, ja nisam htjela ić trebit grah, kad sam ja otišla iz kuće totalno, kad sam imala 8,9 godina. I onda se navečer trebio grah , sjediš dolje, jel. I kak ja nisam htjela.. ili kukuruze. Onda mi je bacio cipelu punu čavala. On je bio šuster i onda kak je to cipele te radio i kak je tu sve.. ono...on ti je radio cipele, to se ručno radilo ne. I onda se to uvijek čavličice nametalo tu. I onda mi je to bacio u trbuh. Nismo smjeli mi njima niš odgovarat. Kazna je bila klečat na kukuruzu, ako nisi htio nešto napraviti.¹¹¹

Iz navedenog primjera vidi se kako su se roditelji ponašali prema djeci koja su bila neposlušna. Tada su roditelji davali kazne za nepoštivanje, poput klečanja na kukuruzu ili, kao što je u ovome slučaju, kazne koje su podrazumijevale fizičko kažnjavanje.

3. Primjer seksualnog odgoja iz priče iz života

Iz sljedećeg primjera vidljiv je seksualni odgoj tadašnje djece na selima. Bake su bile te koje su odgajale, ako majka nije bila prisutna, ali i iz tog razloga što su majke bile strože od baka, stoga su se djeca radije povjeravala bakama. U navedenom primjeru vidi se kako se jedna baka snašla u tome kako da odgoji unuka po pitanju seksualnog odgoja. Njena je metoda bila ta da kaže djetetu kako ga glava boli jer je virio ispod strinine suknje.

Bili smo na brijegu i Bože moj, ovi su susedi do našeg trsa su isto rezali i nije se otišlo doma neg se uzelo sobom jelo i kuhana jajca i seli su tam na ledinu, i kak smo mi deca onuda se naganjala, baba je sedela na bregu, a ja sam išel ispod i baba se poduprela da ne opadne. I ja, ono, jooj, i normalno, joj kakvu kefu strina ima med nogami i glava me bolela, a kaj bolela

¹¹⁰Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

¹¹¹Jelka Prenner, rođ. Matijačić, 15. 1. 1945, Virovitica, umirovljenica

me glava jer sam se prehladil i ne znam kaj sve ne. I onda kad sam došel doma a ja tak, užasno glavobolja strašna i ja baki pripovedam: „Majka mene tak glava boli.“, „Sinek, a de si bil?“ i ja nje velim: „A ne znam.“ - „Da te ni do vrekel?“ „A jedino če me je kefa strine Rože.“ „A kakva kefa?“ Onda ja nje pripoved, bilo me sram: „A sedela je“, i onda ona: „Je, niš bum ti ja prelejala, ne bumo išli strine Jage. Ne smeš nigdar gledeti kad babe sediju, okreni se na drugi kraj, nigdar pod kijklju, jel viš kak te sad glava boli“¹¹²

Oblici zabave

Da se uvijek treba zabavljati i na taj način kratiti vrijeme svjedoče sljedeća dva zapisa u kojima su navedeni oblici zabave. Današnja mladež, nažalost, ne zna za te oblike zabave, već im je sva pažnja usmjerena prema tehnologijama. No, u prije pojave tehnologije djeca su imala svoj način na koji su se zabavljala. Prikupljene su dvije priče, od kojih jedna govori o tzv. *prasički*, koja je predstavljala igru koju sličnu današnjem hokeju, s bitnom razlikom, u igri se nije natjeravao pak, već se natjeravala svinja (*prasička*) u tor. Dakle taj je oblik zabave ujedno bio i koristan jer je služio za utjerivanje stoke u tor.

4. Prasička

*Komad, odrezal se komad 5 centimetra promjera, 10 centimetra dugačak, drveta, grane, a od lijeske se odsekla pri dnu de je imala kljunu, ko hokejaška palica. Mi smo praktički igrali hokej na travi. Prasičku se teralo u tor onda se s batinom tira, koja ekipa bu prije i to tak su se poeni vodili.*¹¹³

Drugi sakupljeni oblik zabave govori o *skrivanju na ćupare*, odnosno današnji *skrivač*. Igra se odvijala tako da je jedna osoba žmirila i brojala na glas, dok su se ostali morali sakriti. Cilj igre, bio je da te onaj koji traži ne pronade, već da prvi dođeš do mjesta tzv. *kućica*. U današnjoj varijanti djeca kada dođu do *kućice* uzviknu *pik-spas za mene*, a u tadašnjoj igri *skrivanja na ćupare* djeca su morala uzviknuti ime i ćuparu. Drago Karlović navodi kako je to bio oblik zabave koji su mogli igrati po cijele dane sve do navečer kada je trebalo ići na spavanje.

112Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave
113 Isto.

5. Skrivanje na ćupare (na partije) po cijelom selu, ni bilo dvorišća u koje se nije skrivalo. Kak je bil mrak, to je bilo idealno, nije bilo ulične, nije bilo struje, jel. I to je, trebaš ti najti nekoga. Mi smo znali dok nas nisu poterali spat. Do komad noći, jel, jer tad ti je ostalo vrijeme za igru. Onda smo se znali skrivati. Onda se isto, kad se brojilo se i sad koga se našlo, njega si začuparil. Nije to bil pik-spas, neg ime i ćupara. I onda si moral klopit po nečem.¹¹⁴

U pričama iz života kazivači su pripovijedali svoje svakodnevne dužnosti i događaje koji su im ostali u pamćenju. Kazivači nisu bili svjesni da ono što govori pripada usmenoj književnosti. Njihov je cilj bio ispričati što više detalja i što bolje ono što im se dešavalo. Najzanimljiviji dio je primjer poštivanja starijih u kojem kod kazivača Drage Karlovića vidimo kako ga majka nije željela pustiti u školu, a on nije smio ništa reći. Tadašnja situacija u obitelji je bila drugačija, no što je današnja. Priče iz života aktivan su dio repertoara usmene književnosti, ali se priče starijih kazivača razlikuju od priča mlađih kazivača.

---

114 Isto.

XII. Običaji

XII.I. Inicijacijsko-obredni običaji

Inicijacijsko obredni običaji su služili kao „test“ zrelosti. Njime se provjeravalo jesu li muškarci i žene spremni za brak ili za neki drugi bitan dio njihova života. Najčešće je podrazumijevalo fizičku, iako vrlo često i psihičku spremnost. S obzirom na to da je, barem u prošlosti, ženin cilj u životu bio da se uda, odnosno žena se nije mogla ostvariti sve dok nije bila u braku, žene su morale dokazati i pokazati kako su spremne za brak. Da bi ušle u bračnu zajednicu morale su pokazati kako se znaju brinuti za budućeg muža te kako su sposobne obavljati kućanske poslove, poput šivanja, kuhanja i sl. Primjeri običaja gdje su žene morale pokazati kako znaju šivati vidljiv je u kazivanjima Drage Karlovića koji kazuje sljedeće:

*1. Dijelovi za rubaču, za turopoljsku nošnju. Jedini ukras praktički na muškoj košulji su bile špice. To, pleteno, odnosno čipka, izrađena čipka, u dijelu oko kragne. Inače je to bilo, onda svaka je žena morala donesti kad se udala: rubaču, znači cura je morala, ak se htela udati, mužu. Neke nisu i znale, delale su bake i ostalo, ali uglavnom morala je zato jer ju je to čekalo posle kad se udala. Ali je mužu morala donesti rubaču u kojoj se onda vjenčala.*¹¹⁵

S druge strane, muškarac je također morao dokazati kako je sposoban za brak time što je morao pokazati kako zna obavljati *muške* poslove kojima će uzdržavati obitelj, poput sječe drveća, nabavljanja hrane i sl. Primjer takvog običaja također kazuje D. Karlović te navodi sljedeće:

2. Običaji kada mladoženja dođe prositi mladu: uzmu se drva za paliti ogrjev, jedno se tanje drvce stavi na panj na kojem je svila i mladoženja mora sjekiricom preploviti drvce na dva dijela bez da ošteti svilenu maramicu. Ako to uspije onda je dokazao da je sposoban za brak.

¹¹⁶

Još jedan zanimljiv primjer koji prikazuje nekadašnje običaje i odnose unutar obitelji je običaj pod nazivom Rodoševo. Mlada snaha morala se dokazivati svekrvi da je dostojna te da je spremna preuzeti brigu za njezina sina. Snaha se morala dokazati kako je čvrsta te kako je pokorna i poslušna. D. Karlović opisuje taj običaj govoreći:

3. Rodoševo, običaj koji danas pomalo nestaje: To ti je na sv. Stjepana, znači po Božiću. Klinci se skupe, i onda nose, imaju šibe, malo čvršće šibe. I, mlade snahe, tak da budu bolje,

¹¹⁵Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

¹¹⁶Marija Malkoč, 5. 3. 1993., Zagreb, studentica

*onda na Štefanje, idu u čestitare, čestitaju Božić, i onda mlade snahe, da budu poslušne, tučeju s tim šibama. Pjevaju i tuku, napraše šibom.*¹¹⁷

Inicijacijski obredni običaji su običaji koji, kao što je već navedeno, funkcioniraju kao *test zrelosti*. U navedenim i prikupljenim običajima prikazuju se inicijacijski obredi za žene i za muškarce. Takvi su se obredi najčešće odvijali prije nekog bitnog događaja u životu osobe, prije određene prekretnice, poput svadbe. Prikupljeni inicijacijski obredi prikazuju mušku zrelost i spremnost da uđe u brak, odnosno u novi zajednički život s nekom osobom gdje će pokazati kako je spreman uzdržavati svoju novu obitelj. Takvi su obredi bili česti i dolazili su u nekoliko varijanata. U ovoj koju smo prikupili od kazivača, mladoženja mora cijepati drva toliko precizno da ne uništi svilenu maramicu. Ako uspije u zadatku pokazuje da je spreman uzdržavati svoju obitelj, ako pak ne uspije, neće uspjeti u budućnosti biti dobar muž i otac. Što se tiče običaja u kojima se traži zrelost žene, takvi običaji najčešće ispituju spremnost žene da bude dobra majka i domaćica pa žena mora znati šivati, plesti, kuhati i sl. Najzanimljiviji od prikupljenih inicijacijskih obreda je obred *Rodoševo*. Tu se pak mlade snahe šiba šibom kako bi bile poslušnije i kako bi bile bolje. Razlog zbog čega se šibalo mlade snahe nije poznat, ali možemo zaključiti kako su bile išibane u onim obiteljima gdje je mladi par živio s roditeljima pa kako bi se snahu naučilo da bude čvrsta, strpljiva i poslušna.

XII.II. Svadbeni običaji

Svadbeni običaji variraju od sela do sela, odnosno od jednog naseljenog mjesta do drugog. Vjenčanje kao takvo predstavlja prekretnicu u životu mladoga para, kada on postaje spreman osamostaliti se i krenuti u vlastiti život bez pomoći starijih. Kako bi mladi par pokazao da je sposoban krenuti u zaseban život i osamostaliti se od roditelja, i muškarac i žena morali su to pokazati na dan vjenčanja. Mladenke bi to najčešće pokazivale tako što bi sa sobom u novi dom donosile miraz koji su same pripremile. Nerijetki su slučajevi u kojima su majke i bake pomagale mladoj ženi napraviti ili prikupiti miraz kako ne bi ispalo da je mlada djevojka bez miraza. Ovi su običaji slični inicijacijskim običajima po tome što se pokazuje spremnost mladih za ulazak u brak. Primjere takvih običaja kazuje D. Karlović:

---

117 Isto.

*1. Oprema mladenka, preuzeto od Srba. Kod nas nije bilo štikanja kao takvog, a Srbi uglavnom imaju, oprema djevojke za udaju, je obavezno imala štikane, znači, obrubiti, bilo ručno bilo strojem, rupicu, onda se taj dio izreže. To su one štikane zavjese, jastučnice, to se ni jedna cura nije mogla udati. To su naši pokupili praktički od njih. To je bila obavezna otpremnina.*¹¹⁸

Iz navedenog primjera vidimo kako je djevojka morala donijeti zavjese i jastučnice za novi dom, s time da je oboje morala obrubiti kako bi se pokazalo da je mlada djevojka spremna biti žena. Prema mome iskustvu te iskustvu mladih ljudi izvan ovog istraživanja, taj običaj izostaje u novije doba.

Još jedan primjer svadbenih običaja, ali običaja koji je više vezan uz zaruke, dakle neposredno prije svadbe. Današnje se zaruke veoma razlikuju od zaruka koje su se odvijale u prošlom stoljeću. Prema kazivanjima D. Karlovića, kada je mladić želio zaprositi djevojku, morao je donijeti crvenu jabuku, koja, ako ju djevojka prihvati, simbolizira djevojčino obećanje tom mladiću. Prema kazivanjima kazivača, zaruke su se odvijale isključivo po zimi, jer su se i svadbe odvijale po zimi. Zašto je tomu tako može se iščitati iz kazivanja kazivača u kojem se navodi kako se tokom zime odvija vjenčanje kako se ne bi tratile dragocjeno vrijeme preko ljeta kada se može raditi u polju.

*2. Kak prije su uvijek, mislim svadbe su se prije radile uvijek u zimsko doba da se ne bi štentalo rad u polju il nekaj. Nači, nisu oni kad radili prek ljeta svadbe ili proljeće jer se onda moralo radit u polju. Nači, prek zime kad se niš nije radilo, i onda su, organizirale su se svadbe. I sad, a zaručivali su ti se tak, mislim nije prije bilo prstenje i to sve, nego su ti, nači, na Božić, na polnočku, su ti.. nači dečki curama nosili crvene jabuke. I onda na taj način onda su zapravo, on je njoj dal jabuku i onda ak je ona prihvatila tu jabuku onda se njemu obećala, kužiš? I onda su, to su zapravo bile takozvane zaruke. On je nju prosil, mislim rekel, iskazal je svoju naklonost, ajmo to tak reć, a ona ak je prihvatila jabuku, kužiš i onda se ona njemu obećala i onda je ono, to je na neki način bilo tak, oni su se zaručili.*¹¹⁹

U svadbenim običajima prikazuju se običaji najčešće prije samog obreda vjenčanja. U prikupljenim primjerima imamo dvije situacije, jedna se tiče zaruka, a druga priprema za vjenčanje. Iz primjera sa zarukama vidimo kako je prije bilo drugačije, no što je danas.

---

¹¹⁸Drago Karlović, 18. 4 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

¹¹⁹Marija Malkoč, 5. 3. 1993., Zagreb, studentica

Postojalo je određeno vrijeme kada su se svadbe odvijale, a to bi bilo razdoblje zime zbog toga što se u ljeto radilo u polju. Iz tog primjera vidimo kako su onda praktično razmišljali, kako ne bi izgubili nimalo vremena koje se može provesti u radu, parovi su se vjenčali zimi. Iz toga ne čudi činjenica da su se zaruke odvijale oko Božića, u ovome primjeru na polnoćki. Crvena jabuka simbolizirala je ljubav, a prihvaćanje takve jabuke simboliziralo je prihvaćanja obećanja ljubavi. Ne znamo je li jabuka povezana s vjerskim simbolom jabuke u Rajskom vrtu.

Drugi običaj, da mlada mora imati svoj miraz ili kako je navedeno u primjeru *otpremninu*, možemo povezati s inicijacijskim obredima. Isto kao što u inicijacijskom obredu žena mora znati i mora moći isplesti *rubacu*, isto tako ovdje žena sa sobom mora donijeti određeni miraz.

XII.III. Janjenje

Proštenje je predstavljalo za stanovnike određenog mjesta predah od svakodnevnih poslova, odnosno ono je bilo oblik zabave, tzv. *selske fešte* gdje je cilj bio dobro se provesti i zabaviti. Ono označava društveno okupljanje seljana, njihovih rođaka i prijatelja, uz hodočasnike i druge namjernike. Na proštenja bi uvijek dolazili trgovci, obrtnici, ugostitelji, glazbenici i drugi zabavljači, a priređivali bi se plesovi, natjecanja i sl. (Hrvatska enciklopedija). Na takvim se zabavama i slavljima koristila prilika za druženje, za iskazivanje naklonosti mladića i djevojaka i sl. (Hrvatska enciklopedija). Proštenja, odnosno prošćenja kako ih nazivaju kazivači, prisutna su i danas, poglavito u selima, gdje se svake godine odvijaju. Značenje koje su imala nekada i koje imaju sada se donekle promijenilo, ali srž ostaje ista, a ona je slavljenje blagdana seoskih ili župnih svetaca zaštitnika.

Prvi primjer jednog takvog proštenja je Janjenje. Iako naziv Janjenje ne upućuje na to, ono predstavlja oblik *prošćenja*, odnosno proštenja. U prilog tome idu prikupljeni primjeri, odnosno primjer koji je kazivala kazivačica Marija Murat, rođ. Malkoč. Prema njezinom kazivanju Janjenje predstavlja upravo jedan takav blagdan u kojem se slavi zaštitnica njihove kapele Sv. Ana. Zanimljivo je kako je blagdan Sv. Ane zapravo tjedan dana prije *Janjenja*, ali se ono svejedno slavi kao „praznik“ vezan uz blagdan Sv. Ane. Iz njezinog kazivanja može se vidjeti kako se na jednom takvom *prišćenju* zaista odvija sve prethodno navedeno. Prije svega se ide na misu kako bi se iskazala zahvalnost zaštitnici Sv. Ani, a tek nakon zahvale počinje

slavlje. Na slavlju je prisutno cijelo selo, jednako kao i obitelji seljanja koje ne žive na tome području, te, uvijek prisutni trgovci sa štandovima. Neizostavna je i muzika, odnosno bend ili KUD koji održavaju koncerte na taj dan.

1. To je kao prošćenje. Slavi se sv. Ana, nači janjenje je zapravo Sv. Ana, slavi se Sv. Ana jel je ona kao zaštitnica naše kapele u Obrežu i onda se to slavi i onda ti je to uvijek, ono, baš prošćenje klasično. Onda ti se, nači, ujutro na misu se ide, onda su tamo uvijek oni štandići sa onim svim igračkama, ribicama, tombolama, svim živim. I onda to, uvijek je bilo veselje. Znači, a Sv. Ana je 26.7. i onda uvijek vikend poslije toga je Janjenje. Znači to se uvijek za vikend, nakon Sv. Ane, ak padne još Sv. Ana za vikend, još bolje, ali ..i onda se ono, meša se, i sad kak smo u, folklor i to sve, već u zadnje vrijeme znaju organizirati neke koncerte na taj dan, al uglavnom je ono, mise, onda, to uvijek je ono, kao veliki praznik. I onda ti dolaze familija i tak to sve, i ne znam uvijek se čisti kuća prije tog Janjenja. To doslovno, ko da je, Božić ili Uskrs, u toj razini (...) I uvijek je selska zabava poslije tog i uvijek je na otvorenom. Znači uvijek se postave stolovi i klupe, bend, ono, i tak. I, kak se zove, onda su se svi sređivali (...) i kak je ta kapelica blizu, uvijek se išlo pješke. ¹²⁰

XII.IV. Jurjevo

Drugi primjer običaja koji su kazivali Marija i Danijel Murat tiče se Jurjeva. Jurjevo se uvijek odvija u proljetno doba kada se budi proljeće. S obzirom na to da Jurjevo predstavlja dolazak proljeća i tjeranje zime i mraka, u običajima se često pali krijes ili neki drugi oblik vatre kako bi se istjerao mrak i crnilo. U navedenom primjeru seljani se okupljaju na sredini sela gdje se u noći s 22. na 23. travanj pali krijes. Iako je taj običaj prije imao dublje značenje, danas se on održava kao oblik zajedničkog druženja seljana. Danas se više ne vjeruje u to da Sv. Juraj donosi proljeće, ali se i dalje pokušava održati tradicija. Da je taj običaj postao više „izlika“ za druženje govori činjenica da se uz veliki krijes pali i mali krijes djeci za zabavu i preskakanje. Zanimljivo je kako pripreme za Jurjevo sežu do dva tjedna prije samog datuma, što upućuje na to koliko su stanovnici vezani uz održavanje tradicije.

1. Večer prije Jurjeva se uvijek pali krijes. To je paljenje, istjerivanje, ne znam, nešto vještice, ne znam (...) To se okupi cijelo selo, kupi se cuge, i onda se čak vidiš s nekima kaj se ne vidiš par godina. Tjedan dva prije u črnilo dopeljaju grane, kužiš ono kaj se obrezuje, celu godinu se skuplja i to sve. To sve dopeljaju u črnilo, nači, ono u, na sredini sela u te dvije

¹²⁰ Isto.

*ulice kak jesu i onda to, na ono, večer prije Jurjeva, kak je Jurjevo 23. tak večer prije se pali krijes u noći i onda svi onak iz sela dojdemo i zapalimo taj krijes. E onda ti kad ostane žarevka, onda se preskače. Kad mali krijes ostane, onda se to preskače prek. Onda ima, onda klinci isto tak. Zakuri ti se mali krijes sa strane, tak da more se preskakati. Mi smo ti znali, onak bale slame, ovaj, donesti i onda bi nam to ovi zapalili, kužiš, s nekom granom od velikog krijesa i onda smo stalno to preskakali i ono.*¹²¹

Drugi primjer istog blagdana i običaja donosi Drago Karlović. U njegovim kazivanjima Jurjevo je prikazano kao blagdan sličan današnjim maškarama. Djevojke su tada sakupljale šibe i pjevale su jurjevske pjesme. Šibe su nosile po selu, a iz kazivačeve priče pretpostavljam kao nešto što prodaju, te su skupljale novac za pjesme koje su pjevale. Kao što kazivač navodi, svatko je morao dati nešto novaca, prvo zato jer je bila sramota ako se ne da novac, drugo, ako si škrt i ne daješ, nećeš niti imati, odnosno zemlja ti neće biti plodna. Vlasnici kuća bi kupovali i uzimali šibe jer su one donosile plodnost na polju i u kući. Iz navedenog primjera se vidi kako je blagdan Jurjeva prije bio drugačiji no što je danas. Prije se više držalo do toga da se taj dan posveti, brinulo se o plodnosti polja, žita, kukuruza i kuće, dok se danas taj blagdan obilježava više kao prilika za druženje.

*2. Prvi proljetni blagdan, onda su išle jurjevčice. To se vrbove šibice narežu i onda se pjevaju jurjevske pjesme, jel, daj vam Bog da bi se rodilo, plodilo i ostalo vezano uz urod, kad proljeće, dakle kad počinje nova godina i plodnost polja i tak dalje. Onda bi se te šibice, jel, one pjevaju ako im se da, ali kad se nije dalo, ee onda je bilo. Joj, onda su pjevale svašta, proklinjale i ostalo. Onda je to bila sramota. Točno se znalo jel ko dal, ili nisi dal dosta. Ak im nije bilo dosta, ili ne znam, bilo ih je više, uvijek ih je išlo po pet, šest. Samo su cure sudjelovale u tom. Babe su bile obavezno na lesama, one su dočekivale. Gazdarica je darivala i ostalo, ali to je bilo pred hižom, onda bi se ta kitička, jedna zadela, kak su kuće bile drvene, između, na čoškove, na čošek, a druga je išla u polje, za plodnost polja. To je onda gazda ujutro zoril, rano jutro, drugo jutro nosil i onda je recimo, obično se tu kod nas nije nosilo u vinograd, nego se nosilo, za, u polje za žitek. Ovde ispod sela. Recimo u pšenicu, kukuruzu ili kaj je bilo posijano, da bi bolje napredovalo.*¹²²

XII.V. Nikolinje

---

121 Marija Malkoč, 5. 3. 1993., Zagreb, studentica i Danijel Murat, 24. 9. ?, Zagreb
122 Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

Što se tiče blagdana Sv. Nikole, on nije u potpunosti posvećen zahvalama i slavljenju Sv. Nikole. Taj se blagdan, prema pričama kazivača, češće koristio kao način poduke djece. Kao što kazivač navodi niže u tekstu, djecu se učilo da se dobro nagrađuje, a da se zlo kažnjava. Običaj za Sv. Nikolu bio bi da se muškarci maskiraju (ponovno sličnost s današnjim maškarama, iako s drugačijim ciljem) te da idu od kuće do kuće i plaše, odnosno nagrađuju djecu za loša, odnosno dobra djela. Roditelji, te bake i djedovi, koristili su tu priliku da bi djecu naučili kako dobro treba nagraditi, a loše kazniti. Krampus i Sv. Nikola išli bi selom u svaku kuću te bi ispitivali kakvo je dijete bilo. Ako je dijete bilo zločesto, njega bi Krampus omotao lancima da ga dobro prestraši, a Sv. Nikola bi uvijek dolazio u pomoć, kako bi pokazao djetetu da je dobro uvijek prisutno kao nešto što će te spasiti od zla. Zanimljivo je kako je taj običaj za Sv. Nikolu drugačiji, ali ujedno i sličan današnjem običaju. Danas dječica za Sv. Nikolu čiste čizmice u nadi da će pokazati Sv. Nikoli kako su bili dobri i vrijedni cijele godine, s ciljem da ih Sv. Nikola daruje slatkišima. S druge strane, ako roditelji smatraju kako dječica nisu bila dobra, dobit će u čizmicu šibu, koja pak simbolizira Krampusa koji ih kudi i plaši.

1. Za Nikolinje, dolazilo do izražaja, upravo ta nježnost, ta ljubav muških prema djeci. Nakon posla navečer obično, su se obavezno složili, muški su išli kao Nikole i Krampus, jel. Znači, nije se bilo teško, i to su bili izuzetno dobro obučeni. Znači, dobro maskirani. Tolko uvjerljivo, da je bilo, deca su fraze dobivala. Jel, ujedno se, Krampus ih je plašil, s tim da je Nikola uvijek odreagirao i zaštitil, al je to bil šok. Nije bilo ni odraslima svejedno, jer je Krampus i tukel. Jel, s batinom, koga je strugnul, pogotovo ak je došel nekome u kuću di mu se baba zamerila, baba je obavezno dobila po riti. Lance su imali, zvonce, kravske lance s čim su krave vezane u štalama bile. To je ružilo, uu. Djeci, to je bilo, indirektno, od najmlađih dana-pouka. Sv. Nikola daruje- dobro, Krampus ide za njim. Vrag se vleče. To je bilo i tumačenje Biblije. Onda su bile priče. Nakon toga bi se djecu od najranijih dana poučavalo. Znači dobro se nagrađuje, ono loše se kažnjava. Onda bi sv. Nikola obavezno ispitival: kaj si dobro, kaj je dete dobro napravilo, jesi očistil cipele, jesi pomogel majke donesti, vbaki, jel, drva i ostalo. E onda, tam di su djeca bila življa il zločestija, e onda bi se iskoristila ta nazočnost krampusa i Nikole da bi ih se spokorilo. Onda su bar mesec-dva bili mirni jer je božić dolazil pa ih se ucjenjivalo na taj način. Onda bi se reklo: jee, a ni baš štel. Onda bi Krampus zgrabil s lancima, deca su vrištala da je to bila milina. Z lancima ga je omotal i tak da je to bilo praktički poučavanje ono, nisu imali pedagošku naobrazbu, ali je to itekak imalo svoje

*osnove, jel. I kad bi onda iza, kad je, normalno Nikolinje je prošlo, klinci ko klinci. Dobro, dobro, samo ti daj, bum ja zvala Krampus, odma je bil mir.*¹²³

XII.VI. Božićni običaji

Običaji za Božić, koji su danas gotovo pa nestali su običaji koje je kazivao D. Karlović. U navedenim primjerima, u božićno se vrijeme ne smije na stol postavljati ništa što ima veliki otvor, jer je taj otvor, prema njegovim pričama, predstavljao prolaz kroz koji bi otišlo svo bogatstvo koje kuća ima. Zašto se to za Božić radilo, te koja je podloga toga, nisam uspjela saznati od kazivača. Njegov bi odgovor bio: *To ti se tak jednostavno radilo*. Dakle to je jedna od tradicija koja je bila prisutna, koja se nije propitkivala. Što se tiče toga da se pazilo na to da bogatstvo ne ode, odnosno da ljeto ne bude siromašno (ljeto je predstavljalo rad u polju, samim time i bogatstvo koje se stekne) može se povezati s današnjim dolaskom svećenika u kuću kako bi blagoslovio kuću te da u kući bude mira, blagostanja, ali i bogastva.

*1. Za božićni stol i božićne dane, znači do sv. Tri kralja, praktički, ne smije lonac, jelo s loncem, ono u koje ti možeš staviti juhu i nešto. Obavezno mora ići u zdjelu ili ne smije lonac na stol. Jer to je, ak bi išli lonci na stol, lonac ima veliko žrijelo, otvor, jel, i se bogactvo se kaj je viška bi otišlo čež njega. Onda bi celo leto bilo siromašno.*¹²⁴

Drugi običaj za Božić o kojemu govori D. Karlović je običaj u kojemu se za Božić daruju crvene jabuke. Ovaj se običaj razlikuje i nikako se ne smije pomiješati s mladićevim darivanjem crvene jabuke djevojci u znak prosidbe. Crvene jabuke simboliziraju božićnicu u ovome kazivanju. Kada bi se išlo čestitati Božić susjedima, prijateljima ili obitelji, uvijek bi se nosile crvene jabuke. Te su se crvene jabuke u jesen spremale u slamu kako bi ostale crvene sve do Božića. Danas nema običaja da se donose crvene jabuke, ali taj običaj se može povezati s današnjim darivanjem cvijeta Božićna zvijezda. Današnji je običaj da svaka obitelj ima u kući Božićnu zvijezdu uz posijanu pšenicu koja se nalazi ispod bora, stoga zaključujem kako je to jedna od varijanti tadašnjih crvenih jabuka.

2. Crvene jabuke za Božić: I u zimi ih je znalo biti, to se spremalo u slamu tak da je bilo za božić, obavezno božićnice nije bilo, to se ni kupovalo, neg su se jabuke čuvale. Do kore su

---

123 Isto.

124 Isto.

bile, to je bilo crvene su bile, one su dugo držale. To su bile božičnice. Ili u slami ili užitku. U pšenici, jel. Onda je ona držala, to je održavalo i vlagu i ostalo, nije se smrzlo i za Božić onda se to doneslo, nije se davalo, bilo kakvi novci. Kad si čestital Božić ili familiji onda se božičnica nosila, morala je biti crvena. ¹²⁵

XII.VII.Seoski običaji

Seoski svakodnevni običaji nekada nisu bili predmet zanimanja, no, danas, kada je sve manje onih koji se bave poljoprivredom i stočarstvom, priče koje kazuju kazivači o nekadašnjim, tada posve uobičajenim, dnevnim poslovima postaju zanimljive jer svjedoče o tadašnjem duhu vremena. Prije je u selu svaka kuća imala krave i svaka je kuća te krave slala na ispašu. S obzirom na to da je na selu uvijek puno posla, seljani su se organizirali tako da bi svaki dan jedna kuća „dala jednog kravara“, odnosno da bi svaki dan netko drugi vodio krave na ispašu. Najčešće su to bila djeca koja su vodila krave na ispašu kako bi stariji radili u polju poslove koje djeca nisu mogla raditi.

1. Ovaj cijeli naš dio, ovaj dio Dragonošca, Markulin, mi smo imali, tu je bilo negdi, ja znam da je, sjećam se, brojao sam, morao sam brojiti. Tu je bilo, u neakvih 30 kuća 120 krava. To je strašno, 120 krava i samo bi ljudi pustili, krave su već znale, otvorili z dvorišća i one su išle tu na križanji, i mi smo, to je bila redarija. Ti si došiel jedanput u mjesecu na red, znači moral si dati kravara za redariju. Znači, a ostale dane, 29 dana je blago je uvek neko čuval. Znači ti si bil fraj. Svaka kuća je dala jedan dan kravara, a ovak bi ti svoje krave moral svaki dan tjerat. Znači ti si mogel delati. To je bilo fantastično organizirano i onda kad smo išli na tu redariju, onda bi ujutro, to se išlo u zoru, još po rosi, da se blago napase. Prek ljeta se hranilo isključivo tak. I onda ak se ni napaslo, to se točno znalo, po tešćinama, kat je deda videl da su tešćine slabe, znači mi smo se igrali, nismo blago terali dalje da se pasu još, ee onda je pak bilo jurnjave. ¹²⁶

Običaji se razlikuju od sela do sela, odnosno od mjesta do mjesta. U prikupljenim običajima kazivači su kazivali svoja iskustva vezana za određene blagdane ili dane svetaca. Običaji i obredi se gotovo uvijek vežu uz neki bitan događaj, bilo da je događaj bitan za životni ciklus (poput svadbe, krštenja i sl.) bilo da je vezan za godišnji ciklus (Jurjevo, Janjenje, Božić i dr.). Iz navedenih primjera vidimo kako je danas taj dio obreda i običaja još uvijek vrlo aktivan,

---

125Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave
126 Isto.

posebice na selima gdje su manje zajednice ljudi koje se dobro poznaju i slave zajedno. Na tim se obredima/običajima i događanjima uvijek svi skupljaju i slave.

XIII. Primjeri iz spomenara

*Kopa cura vinograd, k njoj dolazi momak mlad,
dobro jutro curo mala, jesi l' okopala vinograd¹²⁷*

Pokraj peći maca prela, do nje dobra djeca sjela.

Predi, predi maco mala.¹²⁸

Potok teče tok, tok

Ja te ljubim smok smok!¹²⁹

Što je to nada?

Saznat ćeš kad budeš mlada.

Što je to sreća?

Saznat ćeš kad budeš veća.

Što je to ljubav?

Nikad nećeš znati

Ako nećeš gorko zaplakati.¹³⁰

Patak voli patkicu,

Mačak voli mačkicu,

---

127 Jelka Prenner, rođ. Matijačić, 15. 1. 1945, Virovitica, umirovljenica

128 Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

129 Marija Magdalena, 1994, Zagreb

130 Marina Grgić, 26. 7. 1992, Zagreb

*A ja volim gospodara
Ovog malog spomenara.¹³¹*

*Od kolijevke pa do groba
Najljepše je đaćko doba.¹³²*

*Kad budeš stara baka
kad ti mladost padne s lica
Ti se sjeti mladih dana
Kad si bila djevojčica¹³³*

*Ima jedan cvijetak
Al mu ne znam ime
Mislim da se zove
NE ZABORAVI ME¹³⁴*

*Rega, rega bit će svega
Pjesmu pjeva žablji zbor,
Usred bare, ispod brijega
imale su dogovor.*

Rega, rega bit će svega,

131Mateja Gradski, 14. 9. 1992, Zagreb

132Stjepan Šolić, 8. 4. 1992, Zagreb

133Mateja Gradski, 14. 9. 1992, Zagreb

134 Isto.

*Nek žaba uze riječ:
„sad ni usred naše bare
nema pravog hira već“
Rega, rega, bit će svega
Eto rode u taj čas
Zgrabi žabu, a sve druge
u spomenu našle spas!¹³⁵¹³⁶*

*Ako te netko bude pitao:
„Tko ti je ovaj spomen pisao?“*

*Ti mu reci:
„Duša moja slatka,
jedna mala Kraljevčanka“¹³⁷*

*Spomenar je knjiga lijepih želja
Koja će te sjećat tvojih prijatelja!¹³⁸*

*Netko voli kiselo, netko voli slatko
A ja volim Petru, koja nosi kratko!¹³⁹*

Prijateljstvo je najljepša zvijezda, koja nebo krasi

135Petra Gilja, 4. 6. 1992, Zagreb

136 Navedeni primjer zapravo ne pripada repertoaru usmene književnosti, već su to autorski stihovi Besima Spahića. Međutim, u trenutku kada sam doznala za taj podatak, stihovi su već bili zapisani, stoga sam ih odlučila ostaviti u radu kao još jedan primjer prelaska pjesme u dječji folklor.

137Isto.

138Isto.

139Isto.

*Zato pazi Petra da se ne ugasi!*¹⁴⁰

*Svaki grm se suši i ostaje samo sjena,
Kad ja umrem ovo će ti biti uspomena.*¹⁴¹

*Mislila sam mislila što da ti napišem
Pa sam se dosjetila da ti se potpišem.*¹⁴²

*Život je kratak
Mladost još kraća
Ono što ode
Nikad se ne vraća*¹⁴³

*Nemoj se zaljubiti jer ljubav nema lijeka
Neće te izliječiti ni cjela apoteka.*¹⁴⁴

*Ti me pitaš koga volim
Evo da ti odgovorim
Bolje čitaj prva slova
Evo tebi odgovora*¹⁴⁵

---

140 Marija Dvojković, 31. 10. 1992, Zagreb

141 Dorotea Prenner, 13. 12. 1993, Zagreb

142 Isto.

143 Barbara Lojen, 12. 10. 1993, Zagreb, studentica

144 Isto.

145 Paula Popović, 27. 12. 1994, Zagreb

*Pas sanja da jede kost
A mali će ga ježić bost.
Mačka sanja da jede ribu
A miš da gricka šibu.
Majmun sanja da jede banane
A tigar da je ulovo lane.
Pauk sanja da puše balo
A mrav da žvače bombon.¹⁴⁶*

*Pajo patak dobio zadatak
Da poljubi patku u guzicu slatku¹⁴⁷*

Nek ti ovaj cvjetak reče koliko ti želim sreće!¹⁴⁸

*Ti si šećer, a ja led
Zajedno smo sladoled.¹⁴⁹*

*Lete, lete lastavice,
Svi su momci varalice,
Kad ti kaže da te ljubi,*

---

146 Doria Gizdavčić, 14. 2. 1995, Zagreb

147 Tea Ormož, 1992, Zagreb

148 Marija Dvojković, 31. 10. 1992, Zagreb

149 Anamarija Kramarić, 1992, Zagreb

Ti ga mazni preko zubi.¹⁵⁰

Život je more, valovi ga kreću

A na njemu, Petra gradi sreću.¹⁵¹

U srcu sam te zaključala, ne možeš izaći,

A ključ sam izgubila, ne mogu ga naći.¹⁵²

Petra si sada, Petra si uvijek,

Prenner si sada, ali ne zauvijek¹⁵³

Lete, lete lastavice, raširenih krila

Pisala bih još, ali nemam papira.¹⁵⁴

Crvena ruža na vjetru se njiše

Ja volim tebe i nikoga više!

Ako rastvoriš srce moje,

U njemu ćeš naći ime svoje.¹⁵⁵

Sad si pupoljak, sad si ruža

Ja ti želim dobrog muža!¹⁵⁶

150Ivana Franje, 26. 11. 1992, Zagreb

151Marina Grgić, 26. 7. 1992, Zagreb

152Ivana Franje, 26. 11. 1992, Zagreb

153Petra Gilja, 4. 6. 1992, Zagreb

154 Isto.

155 D. Prenner, 13. 12. 1993, Zagreb

156 Daria Kordić, 13. 3. 1992, Zagreb

*Danas si djevojčica, sutra si već dama,
A prekosutra će mali braco da te zove mama.¹⁵⁷*

*Pao medo s mosta,
Za spomenar je dosta!¹⁵⁸*

*Tri palme na otoku sreće
Moje te srce zaboravit neće!¹⁵⁹*

*Kad vidiš dudicu
Ti joj reci hvala
Jer te ona varala
Dok si bila mala¹⁶⁰*

*Na kraj ovog lista
Neka moje ime blista¹⁶¹*

*Ovo srce putuje iz daleka kraja
Misli da ga nose anđeli iz raja¹⁶²*

Kad sam bila voljela sam kečke

---

157 Isto.

158 Marko Čuvar, 1993, Zagreb

159 Terezija Dvojković, 26. 12. 1993, Zagreb

160 Katarina Radotić, 7. 12. 1993, Zagreb

161 Iva Bušić, 1993, Zagreb

162 Lucija Meglajec, 5. 3. 1993, Zagreb, pediker

*A sad volim plavokose dečke!*¹⁶³

Koliko iglica ima bor

Koliko prozora ima dvor

Koliko zvijezdica na nebu sja

*Toliko te volim ja!*¹⁶⁴

Svaki cvijetak uvenuče

Samo jedan nikad neće

A taj cvijetak što ne vene

*To su naše uspomene*¹⁶⁵

Tko te voli više od mene

Nek još jedan list okrene

Listova nema više

*Ja te volim najviše*¹⁶⁶

Pjesmice koje slijede preuzete su iz spomenara pok. Darije Anđelić, rođ. Bačić te Renate Gizdavčić, rođ. Borić. Darija je porijeklom iz Vinišća (Dalmacija), ali se školovala u Zadru gdje je prijateljima dala spomenar da joj se upišu tako da su neki od oblika sakupljenih iz spomenara iz Zadra, a ostatak je iz Vinišća. U spomenaru su prisutni brojni likovni crteži, od kojih neki prikazuju izvrsne likovne vještine upisivača u spomenar. Što se tiče zapisa koji se javljaju u spomenaru Darije Anđelić, može se reći da gotovo sve poruke pripadaju skupini

---

163Mirjana Badanjak, rođ. Matiček, ?, Zagreb

164Barbara Lojen, 12. 10. 1993, Zagreb, studentica

165Ana-Marija Medenjak, 26. 7. 1995, Zagreb

166 Tea Ormož, 1992, Zagreb

tradicionalnih spomenarskih zapisa. Većina njih govori o prolaznosti života i prolaznosti sreće, poput primjera 3, 4, 5, 8. Ostali primjeri govore o ljubavi između dvoje ljudi, a jedan se primjer (6.) bavi krajolikom i prikazom krajolika te Jadrana. U mnoštvu zapisa prikupljenih iz spomenara može se zaključiti kako većina zapisa ima element rime. Rima služi za lakše pamćenje, ali i za lakše postizanje melodije. Iz spomenara Renate Gizdavčić prikazano je svega nekoliko primjera zapisa (9, 10) jer je većina zapisa u tome spomenaru bila slična zapisima iz spomenara Petre Orlić i Dorotee Prenner, što ukazuje na to da je većina zapisa tradicionalno spomenarskog tipa te da se gotovo nisu ni promijenili tokom vremena.

1. Kad preskočiš guste gore

I preplivaš sinje more

Ovaj spomen ne zaboravi

U njem su Ti mnogi znanci.

Kad kroz goru Ti prolaziš

I ugledaš mali cvijet

Vjerujem Ti da ga voliš više nego cijeli svijet.¹⁶⁷

2. Ljepše sreće na ovom svijetu nema,

Što se prva ljubav sprema.

3. Bezbrižno živiš dok si još dijete

Dok Ti nitko glavu ne smete,

A kad Te jednom sebi privuče

Silno će Tvoje srce da tuče.

4. Ne žuri se ničim

Dok si još mlada

---

167 Smilja „Bosanka“, Zadar

*Jer nije Tvoja
Izgubljena nada.¹⁶⁸*

*5. Ne traži nikakve palače ni blaga
Već skromnu kućicu u kojoj sreća vlada.*

*Slušaj savjet starijeg
Pa ćeš uvijek sretna biti.*

*U životu nikad nećeš
Gorke suze liti.¹⁶⁹*

*6. Ah kako je divno
Kupat se u moru
Gdje svake ribice
Raspoznat mogu.
Kad zagrije Sunce
Na tom morskom žalu
Sjetit ću se tebe
I zbivat šalu.
Proljeće je blago
U dubinu zašlo
Svi koralji školjke
Sada plivat stadu.
O sveg srca moga*

---

168 Mirjana Nimac, Zadar, zapisano 13. 11. 1955.

169 Marija Vlahor, zapisano 15. 4. 1955.

Mladenačkih grudi
Osjećam se najboljim
*Kad se Jadan budi.*¹⁷⁰

7. Kad izađe blijedi mjesec
I obasja prozor tvoj
Po malenoj sjajnoj zvijezdi
*Ja ti šaljem pozdrav moj.*¹⁷¹

8. Život prolazi
Kako brza rijeka
*Ali spomen ostaje do vijeka.*¹⁷²

9. U jednom gradu
Na klupi škole
Velikim slovima piše:
*„on i ona se vole“.*¹⁷³

10. Kad se udaš
Ti spomen ovaj baci
Jer ćeš od muža
Dobit KUHAČOM

---

170 Z. Petković, zapisano 7. 6. 1956.

171 Jelka, zapisano 14. 11. 1955.

172 Dušan Anđelić, pok, 4. 2. 1936, Vinišće, strojobravar

173 Martina Pisac

Proučavajući stihove zapisane u spomenarima, može se zaključiti kako su stihovi različitog porijekla. Jedan dio prikupljenih primjera dolazi iz usmene književnosti, kao na primjer bećarci (*Kopa cura vinograd, k njoj dolazi momak mlad. Dobro jutro curo mala, jesi l'okopala vinograd?*). Osim primjera usmene književnosti, dio oblika dolazi iz skupine brojalica, poput *Pliva patka preko Save, nosi pismo na vrh glave. U tom pismu piše, ne volim te više*. Kao što je već navedeno u funostama kod određenih primjera, postoje oblici u spomenarima koji su zapravo autorski dječji stihovi koji prelaze u usmenu transmisiju, poput *Rega, rega*. Ostali primjeri su primjeri pravih spomenarskih oblika, poput kratkih pjesmica *Ti me pitaš koga volim, evo da ti odgovorim. Bolje čitaj prva slova, evo tebi odgovora*. Upravo iz tih posljednjih primjera vidimo bliskost s pučkim fenomenom sa svojim inzistiranjem na rimi, poredbi te metafori.

---

174 Biljana Kovačević

8. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA

Provedeno istraživanje pokazuje u kojim sve oblicima nailazimo danas na usmenoknjiževne oblike ili njihove fragmente na istraživanim područjima. Ovim se radom htjelo prikazati i prikupiti dovoljno materijala kako bi se ustanovilo da usmena književnost *živi* i danas, kako je ona sastavni dio svačijega života, svjesno ili neosviješteno. Usmena je književnost sastavni dio ljudskog života, od djetinjstva do smrti. U ovom istraživanju pokazalo se da su najčešći usmenoknjiževni oblici upravo usmene lirske pjesme i neki retorički oblici, iako jednim dijelom ti rezultati govore i o tako usmjerenim pitanjima i mom istraživačkom interesu, a drugim dijelom o tome što su moji kazivači percipirali kao ono što bi meni moglo biti zanimljivo za moje istraživanje. Prema podacima koje sam dobila od svojih kazivača i kazivačiva, većinu zapisanih tekstova prenosile su majke ili drugi članovi, uže ili šire, obitelji. Među njima aktualiziraju se određeni oblici kao dio dječjeg folklora u koji jednako uspješno ulaze mikovski šlageri kao i predaje o jednorozima koje su popularne transmisije, kao i vrlo stari oblici tradicijski već odavno poznati, poput brojalice i brzalice.

9. ZAKLJUČAK

Kada sam krenula istraživati za prvotno istraživanje na koje sam se nadovezala u ovome diplomskom radu, nisam očekivala da ću pronaći ovoliki broj oblika usmene književnosti. Radeći na ovome istraživanju primijetila sam koliko je usmena književnost prisutna u svakodnevnom životu i koliko ju se često koristi. U početku sam mislila da će mi samo stariji kazivači ponuditi građu koju je potrebna, ali istraživajući sam naišla na mlađe kazivače koji su mi rado kazivali što znaju. Taj se pothvat itekako isplatio. Većina mlađih kazivača kazivala je, točnije zapisivala ono što su čuli od roditelja ili onu građu kojom se i sami koriste dok se igraju. Uz osnovnoškolce i pjesmice koje su kazivali, prisjetila sam se vlastitih školskih dana te sam odlučila u rad uvrstiti vlastite spomenare te spomenare bližih osoba. Spomenari kao mediji pučke i popularne kulture prikazuju mnoštvo retoričkih oblika, koje sam uvrstila u ovaj rad. S obzirom na to da nisu poznati svi datumi rođenja svih onih koji su se upisivali u spomenare, zapisani su oni podaci koji su bili dostupni, poput datuma zapisa ili samo imena/nadimka. Svi prikupljeni oblici doprinijeli su početnoj tezi diplomskog rada, a ona je da je usmena književnost i danas itekako prisutna bez obzira na prevladavajuću pisanu književnost. Usmena književnost prati nas od prvih dana našega života pa sve do duboke starosti. U početku života, kao djeteta, čovjek je recipijent. Roditelji, obitelji, prijatelji pjevaju pjesme, uspavanke, kazuju razne priče i predaje te poučavaju raznim sadržajima uz pomoć kratkih retoričkih oblika. Kasnije se u životu postaje stvaratelj, tvorac ili prenositelj usmene književnosti. Bilo da je se prenosi vlastitoj djeci ili da je se pjevuši i prenosi za "svoju dušu".

Kako god bilo, teza stoji. Usmena književnost je sveprisutna i takvom će i ostati sve dok postoje oni koji ju prenose. Njenu poznatu građu treba prenositi i njegovati te zapisivati, a neku novu, buduću, tek moguću građu treba ispjevati.

LITERATURA

BITI, Vladimir(2000) *Pojmovnik suvremene književne kulture i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska

BOTICA, Stipe (2013)*Povijest hrvatske usmene književnosti*, Zagreb: Školska knjiga.

BOTICA, Stipe(1995) *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, 1. izdanje, Zagreb: Školska knjiga.

DUKAT, Zdeslav (1992)Usmene epske pjesme iz Dubrovnika i Dubrovačke okolice. U: *Narodna umjetnost*, Br. 29. Str 155.

ENDTRASSER, Vilko (2000)The Riddle: An Example of Circulating Water. U: *Narodna umjetnost*, Br. 37/1. Str 133-156.

BAUSINGER, Herman. Rätsel-Fragen. *Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde* 17/18

BITI, Vladimir (1981) *Bajka i predaja. Povijest i pripovijedanje*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber

BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola (1963) *Narodne drame, poslovice i zagonetke. Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 27. Zagreb: Zora

BOSNAR, Vesna. Jurjevo. U: *Nova akropola*.

<http://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/narodni-obicaji-jurjevo/>

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja (1964)Narodne epske pjesme.U: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 25. Zagreb: Matica Hrvatska – Zora. Str 292.

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja (1967) *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 5 i 6, No. 1

http://hrcak.srce.hr/search/?show=results&stype=1&c%5B0%5D=article_search&t%5B0%5D=latkovi%5C4%87+narodna (posjećeno 3. svibnja 2017.)

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja(1978)*Usmena i pučka književnost. Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb: Liber Mladost: 7-353.

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja (1967) *Usmena književnost u sklopu povijesti hrvatske književnosti*, u: *Umjetnost riječi*, Zagreb

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja (1983) *Usmena književnost nekad i danas*, Beograd, Prosveta

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja (1975) *Usmena književnost kao umjetnost riječi*, Zagreb, Mladost

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja (1975) *Usmene pripovijetke i predaje s otoka Brača*. U: *Narodna umjetnost: časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 11/12, No.1. Srpanj 1975.

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja (2006) *Priče i predaje. Stoljeća usmene hrvatske proze*. Zagreb: Matica hrvatska

DEGH, Linda (2001) *Legend and Belief. Dialectics of a Folklore Genre*. Bloomington / Indianapolis: Indiana University Press

DRAGIĆ, Marko(2007)*Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Fakultetski udžbenik, akademska godina 2007/08.

DUKIĆ, Davor. (2004) *Usmene epske pjesme 1*. SHK, Zagreb: Matica hrvatska

DURAN, Mirjana (2004) *Spomenar: tradicijski žanr spontane kulture djece i mladih*. U. *Društvena istraživanja*, 13 (3) Str. 529-554.

GRGEC, Petar (1943) *Hrvatske narodne pjesme*. Zagreb: Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare

HONKO, Lauri(2010)*Metode istraživanja usmenih priča: njihovo trenutno stanje i budućnost. Folkloristička čitanka*. Urednice Marijana Hameršak i Suzana Marjanić. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – AGM: 349-275.

Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50729>

JOLLES, Andre (2000). *Jednostavni oblici*. Zagreb: Matica hrvatska

KEKEZ, Josip (1996)*Poslovice, zagonetke i govornički oblici*. Zagreb: Matica Hrvatska.

KEKEZ, Josip(1998)Usmena književnost. U: *Uvod u književnost*. ur. Z. Škreb i A. Stamać. Str: 133-192. Zagreb: Globus.

KEKEZ, Josip (1984)*Poslovice i njima srodni oblici*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber. Str 7-15.

KEKEZ, Josip (1987) *Usmeno-pisani književni suodnosi*. Izbor rasprava i ogleđa. Nikšić. Str 7-64.

KNEŽEVIĆ, Milivoje (1971) „O narodnim govorenim tvorevinama“. U: *Usmene književnost. Izbor studija i ogleda*, ur. Maja Bošković-Stulli, 289-300.

KOVAČEC, August ur. (1996) *Hrvatski opći leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.

LOZICA, Ivan (1996) *Folklorno kazalište*, SHK, MH, Zagreb

MARKS, Ljiljana. Emotivno angažirana povijest. U: *Vijenac*. Br. 536

<http://www.matica.hr/vijenac/536/Emotivno%20anga%C5%BEirana%20povijest/> (posjećeno 10. svibnja 2017.)

MARKS, Ljiljana (1996) *Stilografija usmene proze suvremenih zapisa*. Doktorska disertacija u rukopisu, Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu

NIKOLIĆ, Davor (2010) Struktura i funkcija kletvi u usmenoj i pisanoj epici. U: *Narodna umjetnost*. Br 47/2. Str 147–162.

<http://hrcak.srce.hr/61988> (posjećeno 1. lipnja 2017.)

NIKOLIĆ, Davor (2015) Mali, sitni, jednostavni, govornički ili jednostavno – retorički: povijest naziva i koncepata usmenoretoričkih žanrova u hrvatskoj folkloristici. U: *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*. Vol. 52, No.2.

POPOVIĆ, Tanja (2007) *Rečnik književnih termina*. Beograd: Logos Art.

PELEH, Slavko(1975) Ivan Radetić o zagonetkama. U: *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, Vol 6, No. 1

http://hrcak.srce.hr/search/?show=results&stype=1&c%5B0%5D=article_search&t%5B0%5D=ivan+radeti%C4%87+o+zagonetkama(pogledano 5. svibnja 2017.)

RADETIĆ, Ivan (1879) *Pregled hrvatske tradicionalne književnosti*. Senj: Luster. Str 45, 81-83.

RADE, Renata (2009) Stihovi, pjesmice i brojalice su poput udice, u: *Dijete, vrtić, obitelj*, br. 56

RUDAN, Evelina (2016) *Vile s Učke. Žanr, kontekst, izvedba i nadnaravna bića predaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada

<http://hrcak.srce.hr/164819> (posjećeno 27. svibnja 2017.)

ŠTRUC, Dubravka (2013) *Magijski simbolizam riječi u usmenoj književnosti*, diplomski rad, Osijek

<https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1744/datastream/PDF/view> (posjećeno 30. svibnja 2017)

PROPP, Vladimir Jakovlevič (1990) *Historijski korijeni bajke*. Sarajevo: Svjetlost.

SOLAR, Milivoj (2005) *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

SOLAR, Milivoj (1971) *Pitanja poetike*. Zagreb: Školska knjiga.

ŠKREB, Zdenko (1976) *Studij književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

VEKIĆ, Denis (2016) Mitske i demonološke predaje u usmenoknjiževnoj teoriji: poetička obilježja i žanrovske odrednice predaje. U: *Croatia et Slavica Iadertina*. Zadar

VELIČIĆ, Mirna (1989) Osobne priče kao metoda u istraživanju folklora. U: *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 26 No. 1. Ožujak 1989

SAŽETAK

U ovome diplomskom radu bavili smo se sakupljanjem oblika usmene književnosti. Oblike smo sakupljali od raznih kazivača raznih godina. U početku rada govori se općenito o usmenoj književnosti, njezinoj povijesti i njenim prvim zapisima. Dalje u radu opisujemo provedeno istraživanje koje je sastavljeno od teorijskih objašnjenja pojedinih oblika te potom primjera koje smo sakupili intervjuirajući kazivače ili sakupljanjem materijala iz oblika pučke i popularne kulture – spomenara. Provedeno istraživanje pokazalo je kako usmena književnost prisutna u svakidašnjem životu, možda i više no što smo to u početku smatrali. Prikupljeni su primjeri ukazali za frekventnost uporabe usmenoknjiževnih oblika u svim životnim situacijama, od rođenja i uspavanki koje majke pjevaju svojoj djeci, preko svadbenih običaja pa sve do smrti. Usmena je književnost bitan dio svačijeg života te smo ovim radom to i dokazali.

Ključne riječi: usmena književnost, retorički oblici, lirske pjesme, predaje, priče iz života

SUMMARY

In this diploma thesis we dealt with collecting oral literature forms. The forms were collected from different narrators of different ages. The first part of the thesis is dedicated to oral literature in general, its history and its first written records. The second part of the thesis is dedicated to the research we conducted which consists of theoretical background and explanations of the collected forms, and the examples we collected either by interviewing narrators or collecting material from the so-called *spomenars*, a form which belongs to folk and popular culture. The conducted research shows that oral literature is more present in everyday life than we thought it was at first. The examples we collected show that oral literature forms are frequently used in all stages of life and on different occasions such as birth, wedding and death. Oral literature is an important part of people's lives which was proven by this diploma thesis.

Key words: oral literature, rhetorical forms, lyric poems, legends, stories from everyday life

ZAHVALA

Na kraju ovog rada željela bih se zahvaliti mentorici doc. dr. sc. Evelini Rudan na uloženom trudu, vremenu te prije svega strpljenju koje mi je posvetila za pisanje ovog diplomskog rada.

Jedno veliko hvala upućujem i svojim prijateljima koji su mi uljepšali studentske dane i s kojima sam provela jedne od najljepših trenutaka u životu.

Te za kraj, najviše zahvaljujem svojoj obitelji i svome dečku Robertu koji su me bodrili i motivirali kada mi je bilo teško. Bez njih ovog uspjeha ne bi bilo.

PRILOZI

a) Manje poznate riječi

Denuti – staviti

Dubrava – zaseok u Vinišćima

Graber – drvo Grab

Gubec – usta

Greber – zaseok u Vinišćima

Jalšina – joha

Kala - blato

Kiklja – suknja

Kehnuti – kihnuti

Leščina – lijeska

Lukcus – luksus

Macko – mačak

Menše – manje

Pišće – pilić

Pleće - leđa

Rast - hrast

Strgnuti – lupiti

Sevike – cure iz Sevida

Spušćala – spuštati

ŠinJORINA – gosPOĐICA

Šče – još

Trebiti – vaditi

Urmak – budala

Voluja – zaseok u Vinišćima

Zehajuč – zijevajući

b) Biografije sudionika

Marija Anđelić, rođ. Anđelić, pok, 28. 3. 1934., Vinišće, umirovljenica

Duško Anđelić, pok, 4. 2. 1936, Vinišće, strojobravar

Darija Anđelić, rođ. Bačić, pok., 5. 9. 1937, Vinišće, učiteljica razredne nastave

Miodrag Bačić, 28. 8., ?, Beograd, inženjer kemije

Mirjana Badanjak, rođ. Matiček, ?, Zagreb

Olga Car Bordukalo, 1947, ?, umirovljena prof. hrvatskog u Prvoj gimnaziji Zagreb, zapisala učenica Dorotea Prenner 2009/2010.

Ivana Franje, 26. 11. 1992, Zagreb

Petra Gilja, 4. 6. 1992, Zagreb

Doria Gizdavčić, 14. 2. 1995, Zagreb

Renata Gizdavčić, rođ. Borić, 18. 11. 1969, Zagreb, učiteljica razredne nastave

Mateja Gradski, 14. 9. 1992, Zagreb

Marina Grgić, 26. 7. 1992, Zagreb

Marija Harasemljuk, 30. 11. 1948, Zagreb, umirovljenica

Tea Harasemljuk, 19. 7. 1992, Zagreb, studentica

Drago Karlović, 18. 4. 1955, Zagreb, učitelj razredne nastave

Snježana Klenović, 10. 1971, Zagreb

Barbara Lojen, 12. 10. 1993, Zagreb, studentica

Marija Murat, rođ. Malkoč, 5. 3. 1993, Zagreb, studentica

Ana-Marija Medenjak, 26. 7. 1995, Zagreb

Lucija Meglajec, 5. 3. 1993, Zagreb, pediker

Vesna Meglajec, rođ. Anđelić, 27. 4. 1961, Zagreb, kuharica

Željko Meglajec, 30. 1. 1959, Zagreb, umirovljenik

Danijel Murat, 24. 9. 1985, Zagreb

Mateo Orlić, 11. 11. 1989, Split, konobar

Tihana Orlić, rođ. Orlić, 1. 7. 1966, Vinišće, domaćica

Nikolina Pleša, 17. 7. 1995, Zagreb, učenica

Paula Popović, 27. 12. 1994, Zagreb

Ivan Prenner, 25. 12. 1939., Zagreb, umirovljenik

Jelka Prenner, rođ. Matijačić, 15. 1. 1945, Virovitica, umirovljenica

Vlasta Prenner, rođ. Anđelić, 12. 11. 1969, Zagreb, učiteljica razredne nastave

Borna Radotić, 5. 9. 1993, Zagreb, student

Stjepan Šolić, 8. 4. 1992, Zagreb

Ivona Tomić, 29. 6. 1993, Zagreb, studentica

Luka Anić, 2. 9. 2003. Zagreb, učenik

Dominik Baranja, 27. 9. 2003. Zagreb, učenik

Kristian Bertović, 3. 3. 2003. Zagreb, učenik

Nikolina Franić, 26. 5. 2003, Zagreb, učenica

Dante Hećimović, 14. 11. 2003. Zagreb, učenik

Dorotea Malenić, 1. 11. 2003. Zagreb, učenica

Paola Malenić, 8. 8. 2007, Zagreb, učenica

Ivan Radičević, 27. 9. 2003. Zagreb, učenik

Jelena Radičević, 1. 6. 2008. Zagreb, učenica

Eva Raus, 22. 12. 2007, Zagreb, učenica

Stela Raus, 17. 8. 2003, Zagreb, učenica

Ema Razić, 5. 7. 2007. Zagreb, učenica

Ivana Škarica, 7. 1. 2004. Zagreb, učenica